

บทที่ 3

การประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ในสังคมท้องถิ่นเมืองลำพูน

ก่านจัดงานยองโลก เป็นความภูมิใจของคุณยอง ของคุณหละปุ่นของเฮานะเจ้า เพราะว่าคุณยองอพยพมาได้ 205 ปี ปีนี้ครบ 205 ปีนะเจ้า การประชาสัมพันธ์ และการจัดงานยองโลกนะเจ้า เป็นก่านเน้นวัฒนธรรมยอง ซึ่งมีอยู่ดีเดียวในโลก และเฮาก็มีภาษายอง เป็นของเฮาโดยปะอายุใคร ถึงแม้ว่าเฮาจะเป็นจังหวัดน้อยๆ แต่เฮาก็มีความภาคภูมิใจในความเป็นยอง ในความเป็นคุณหละปุ่นของเฮานะเจ้า ถ้าเกิดว่าน้องได้เกียรติยศตำแหน่งนะเจ้า น้องก็จะขอประชาสัมพันธ์ในการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยนี้น้องได้ทำอยู่ และต้องเดินทางไปประเทศต่างๆนะเจ้า หื้อเป็นได้ฮับฮู้้นะเจ้าว่า จาวยองเป็นจาวดียิ่งใหญ่ และก็ปะใจเป็นเมืองดีน้อยๆเลยเจ้า เฮามีภาษาเป็นของตัวเองเก่า มีวัฒนธรรม มีฟ่อนยอง มีชุดยอง มีเสื้อยอง โผกหัวแบบยองนั้นะเจ้า ซึ่งเป็นความภาคภูมิใจของน้องนะเจ้า

ถ้อยสำเนียงยองของผู้เข้าประกวดเทพีศรีไทยองหมายเลข 5 ที่ตอบคำถามของคณะกรรมการในรอบตัดสินการประกวดเมื่อคำวันที่ 1 มีนาคม 2553 จบลงพร้อมเสียงปรบมือเกรียวกราวจากผู้เข้าชมการประกวด ก่อนที่เธอจะสนใจกรรมการและครองตำแหน่งเทพีศรีไทยอง ประจำปี 2553 ถ้อยแถลงที่ยกมาเป็นตัวอย่างข้างต้น หากพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าหาใช่ถ้อยคำของสาวงามที่ต้องการตอบคำถามเพื่อชนะใจกรรมการเท่านั้น หากแต่เป็นถ้อยคำที่แสดงให้เห็นถึงความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ศักดิ์ศรีและการดำรงอยู่ของ “ตัวตน” คนยองในจังหวัดลำพูน ที่ไม่เพียงแต่จะสร้างความรู้สึภาคภูมิใจให้กับสาวงามผู้เข้าประกวดเท่านั้น หากแต่ยังทำให้ผู้เข้าชมการประกวดที่เป็นคนยองเกิดความรู้สึภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ศักดิ์ศรีของตนอีกด้วย

ในแง่เวทีประกวด “เทพีศรีไทยอง” จึงมิได้เป็นแต่เพียง เวทีประกวดสาวงามเท่านั้น หากแต่ยังเป็นพื้นที่ทางการสื่อสารที่ผู้ส่งสาร (ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการจัดงาน หรือสาวงามผู้เข้าประกวด) ได้ส่งสาร “ความเป็นยอง” ไปยังผู้รับสารที่เป็นผู้ที่เข้าชมการประกวด ดังนั้น “ความเป็นยอง” ที่ปรากฏอยู่บนเวที ทั้งการแต่งกายของสาวงามและการใช้ภาษายองของผู้ดำเนินรายการและสาวงามที่ตอบคำถามคณะกรรมการ ล้วนแล้วแต่เป็นการประกอบสร้างความหมาย

“ความเป็นยอง” ให้เป็นที่รับรู้เข้าใจของผู้คนที่เข้าร่วมรับชมการประกวด อย่างไรก็ตามวิถีที่ประกวด เทพีศรีไทยองเป็นเพียงส่วนหนึ่งของความเคลื่อนไหวกระบวนการประกอบสร้าง อัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” เท่านั้น เพราะในกระบวนการดังกล่าวยังมีกลุ่มสังคมกลุ่มต่างๆ ได้เข้ามา “ช่วงชิง/ ต่อรอง” สร้าง “ความเป็นยอง” ผ่านพื้นที่ทางการสื่อในรูปแบบต่างๆ

ในบทนี้ผู้เขียนจะนำเสนอให้เห็นภาพของความเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” ในสังคมท้องถิ่นเมืองลำพูน ที่มีความหลากหลายในแง่ของระดับของความเคลื่อนไหว โดยแบ่งเนื้อหาการนำเสนอออกเป็นสองส่วนได้แก่ ส่วนแรก เป็นการนำเสนอถึงการก่อตัวของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ซึ่งเป็นกระบวนการที่อยู่ภายใต้บริบทของกระแส “ท้องถิ่นนิยม” (localism) ที่กระตุ้นให้ผู้คนในชุมชนท้องถิ่นหันกลับไปค้นหารากเหง้าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตนเอง และส่วนที่สอง เป็นการนำเสนอถึงระดับของความเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ที่มีความเคลื่อนไหวสำคัญอยู่ใน 3 ระดับ คือ ระดับชุมชนวิชาการ ระดับชุมชนท้องถิ่น และในระดับของหน่วยราชการ โดยในแต่ละส่วนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1)

การก่อตัวของกระบวนการประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” ในสังคมท้องถิ่นเมืองลำพูน

แม้สำนึก “ความเป็นยอง” จะเป็นสำนึกทางชาติพันธุ์ของชาวยองในจังหวัดลำพูน ที่มีพัฒนาการมาจากสำนึกทางประวัติศาสตร์ที่คนกลุ่มหนึ่งรู้สึกร่วมกันว่าเป็นส่วนหนึ่งของเมืองยอง ประเทศพม่ามาแต่อดีต กระทั่งถูกกวาดต้อนมาอยู่ในเมืองลำพูน แต่ผู้เขียนพบว่าสำนึกความแตกต่างของกลุ่มคนยอง เป็นสำนึกที่เพิ่งก่อตัวขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 2530 – 2540 ดังที่ แสง มาละแซม (2540: 164) นักวิชาการที่บุกเบิกการศึกษาเกี่ยวกับคนยองให้ข้อมูลไว้ว่า ก่อนหน้านั้นไม่พบสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสำนึกในชาติพันธุ์ของชาวยองในเมืองลำพูนอย่างชัดเจนในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่ายุคสมัยใด เพราะก่อนที่หัวเมืองต่างๆ ในล้านนาจะถูกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรสยาม จนสถาปนาเป็นรัฐชาติ (nation - state) ผู้คนต่างๆ ในเขตวัฒนธรรมไทลื้อ – ไทยวน ได้มีการเคลื่อนไหวไปมาหลายรูปแบบ โดยไม่รู้ว่ามีพรมแดนระหว่างเมือง กลุ่มคนยองก็เช่นเดียวกับคนกลุ่มอื่นๆ เมื่อแรกเริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐาน เสมือนว่ายังอยู่ในดินแดนของสังคมวัฒนธรรมดั้งเดิมไม่ได้แสดงตนแปลกแยกออกไปจากผู้คนจากเมืองอื่นๆ ที่อพยพเข้ามาพร้อมกัน ได้มีการปรับตัว และผสมผสานกันทางสังคมและวัฒนธรรม

ต่อมาเมื่อกระแสดการศึกษาเรื่องท้องถิ่นและชุมชนได้รับความสนใจจากวงการต่างๆ มากขึ้นและทวิ สว่างปัญญาภกุล ได้ปริวรรต “ตำนานเมืองยอง” เป็นครั้งแรก ในปีพ.ศ.2527 ทำให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคนยองได้ขยายออกไป ประกอบกับก่อนหน้านี้เริ่มมีกลุ่มพระสงฆ์จากเมืองยองเข้ามาศึกษาในตัวเมืองลำพูนตั้งแต่ในช่วงต้นทศวรรษที่ 2520 (วสันต์ ปัญญาแก้ว 2550: 44) และในช่วงทศวรรษ 2530 พระครูเวฬุวันพิทักษ์ (ครูบามหาเชื่อนคำ) พระภิกษุเชื้อสายชาวยอง อดีตเจ้าอาวาสวัดพระพุทธรูปตากผ้า อ.ป่าซาง ได้ชักชวนคณะศรัทธาชาวยองในจังหวัดลำพูน และเชียงใหม่จำนวนหนึ่งนำผ้าป่าไปถวายที่วัดห้วยขวางราษฎร์นุญ วัดหลวงประจำเมืองยองเดินทางไปยังเมืองยองอย่างต่อเนื่องจนถึงปลายทศวรรษที่ 2540 กระแสความสนใจในความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นที่มีมากยิ่งขึ้นและบทบาทของพระสงฆ์ดังกล่าว ทำให้ชาวยองในจังหวัดลำพูนเริ่มต้นตัวที่จะฟื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ของตนที่เชื่อกันว่ามีความเป็นมาแต่ในอดีตจนเกิดการสร้างกระแสสำนึกความเป็นยองด้วยกระบวนการประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” ของกลุ่มผู้คนกลุ่มต่างๆ ในสังคมท้องถิ่นเมืองลำพูน

แสดงให้เห็นว่าการก่อตัวของกระแสดการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” เกิดขึ้นภายใต้บริบทของการศึกษาเรื่องราวของท้องถิ่น ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่อยู่ท่ามกลางกระแส “ท้องถิ่นนิยม” ที่กระตุ้นให้ผู้คนในท้องถิ่นหวนกลับไปหารากเหง้าทางวัฒนธรรมของตนเอง จนเกิดเป็นกระแสรื้อฟื้นและอนุรักษ์ “วัฒนธรรมยอง” ขึ้นในกลุ่มคนยองที่อยู่ในสังคมท้องถิ่นเมืองลำพูน อย่างไรก็ตามเพื่อให้เห็นถึงบริบทของการก่อตัวของกระบวนการประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” ผู้เขียนจึงได้พิจารณาการก่อตัวของกระบวนการประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” ในสองบริบทดังต่อไปนี้

“ความเป็นยอง” ในกระแสรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่น

ท่ามกลางกระแสรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เติบโตในช่วงทศวรรษที่ 2530 – 2540 การรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนต่างๆ ในสังคมไทย เกิดขึ้นอย่างเป็นกระบวนการผ่านปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่ปรากฏออกมาเป็นรูปธรรม เช่น การหวนกลับไปหา “ความเป็นท้องถิ่น” ไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้งหมู่บ้านวัฒนธรรม ศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น โรงเรียนภูมิปัญญา พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน หรือแม้กระทั่งการรื้อฟื้นพิธีกรรมหรือองค์ความรู้พื้นบ้านต่างๆ ที่สำคัญก็คือกระบวนการดังกล่าวมักเกิดขึ้นควบคู่กับการรื้อฟื้นสิ่งที่เป็นจารีตเดิม นอกจากนี้กระบวนการดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นจากชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมแต่เพียงฝ่ายเดียว หากแต่พบว่าองค์กรเอกชน หรือแม้แต่ภาครัฐเองก็มีส่วนนิยาม “ความเป็นท้องถิ่น” ที่เกิดขึ้นด้วยเช่นกัน โดยนโยบายของรัฐตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2530 เป็นต้นมาได้ปรับตัวเข้าหาทิศทางตามกระแสโลก

ไม่ว่าจะเป็นการใช้รัฐธรรมนูญปีพ.ศ.2540 หรือแนวทางในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาในมิติของวัฒนธรรมและการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (อรดี อินทร์คง 2552: 44)

การประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” ก็อยู่ในกระแสดังกล่าวเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากในช่วงทศวรรษดังกล่าวคนยองในเมืองลำพูนได้ตื่นตัวที่จะรื้อฟื้นและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ของตนที่เชื่อว่ามีความเป็นมาแต่ในอดีต เช่น การรื้อฟื้นประเพณี “สลากย้อม” หรือการประดิษฐ์วัฒนธรรมใหม่และให้ความหมายว่าเป็นวัฒนธรรมของชาวยอง เช่น การประดิษฐ์ทำการฟ้อนยอ รวมถึงการกำหนดรูปแบบของการแต่งกายของชาวยอง นอกจากนี้กระแสของการรื้อฟื้นวัฒนธรรมชาวยองยังก่อให้เกิดรวมตัวกันของพระสงฆ์ ชาวยองกลุ่มต่างๆ ผู้บริหารองค์กรส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาล ข้าราชการ ครูอาจารย์ ในสถานศึกษาต่างๆ จัดตั้งชมรมชาวยองเมืองลำพูน ขึ้นในปีพ.ศ.2548 (แสง มาละแซม:2549) และต่อมาได้จดทะเบียนเป็น “สมาคมชาวยอง” ในปีพ.ศ.2550 โดยมีวัตถุประสงค์เบื้องต้นที่จะจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อที่จะอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมชาวยองในเมืองลำพูน (ข้อบังคับสมาคมชาวยอง มปป.:16)

กระแสของการรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่น ยังทำให้เกิดงานศึกษาเกี่ยวกับคนยองขึ้นเป็นจำนวนมาก เช่น งานปริวรรตตำนานเมืองยอง ของทวี สว่างปัญญางกูร เมื่อปี 2527 และงานวิชาการที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการก่อตัวของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” คืองานวิทยานิพนธ์ของ แสง มาละแซม เรื่อง “ประวัติศาสตร์การเคลื่อนย้ายและการตั้งถิ่นฐานของชาวยองในเมืองลำพูน (พ.ศ.2348 – 2445)” ที่เสนอต่อภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อปีพ.ศ.2538 และได้รับการตีพิมพ์อย่างต่อเนื่อง

การเกิดขึ้นของงานวิชาการมีส่วนสำคัญในการสร้าง “คุณค่า” ให้กับ “ความเป็นยอง” ส่งผลต่อกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มคนยองในจังหวัดลำพูนอย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานของแสงที่ทำให้คนยองในเมืองลำพูนได้รับรู้ที่มาของตนเองจนเกิดความรู้สึกถึงการมีรากเหง้าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเป็นของตนเอง “ความเป็นยอง” ที่เดิมเคยถูกให้ความหมายว่าเป็นเรื่องน่าอับอายในสังคมท้องถิ่นล้านนา จึงถูกสร้าง “คุณค่า” ให้เป็นเรื่องของ “ศักดิ์ศรี” และ “ความภาคภูมิใจ” ภาษาของที่เคยเป็นเรื่องที่ต้องปิดบังกลายเป็นเรื่องที่กล้าเปิดเผยอย่างภาคภูมิใจ เกิดกระแสการณรงค์ให้คนยองหันมาใช้ภาษาของโดยองค์กรต่างๆ ในเมืองลำพูน รวมถึงมีการคิดประดิษฐ์เครื่องแต่งกายที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ที่เด่นชัดมากยิ่งขึ้น

นอกจากงานทางวิชาการแล้วการเคลื่อนไหวทางศาสนาของพระครูเวฬุวันพิทักษ์ (ครูบามหาเชื่อนคำ) พระสงฆ์เชื้อสายชาวยอง อดีตเจ้าอาวาสวัดพระพุทธรูปตากผ้า ที่เดินทางเชื่อมสัมพันธ์ทางพุทธศาสนากับเมืองของประเทศพม่า ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คนยองในเมืองลำพูนมีโอกาสได้ติดตามไปสัมผัสวิถีชีวิตของบรรพบุรุษชาวยองที่เมืองของประเทศพม่าจนเป็นที่มาของการนำเอาศิลปวัฒนธรรมของเมืองของประเทศพม่ามาเป็นส่วนหนึ่งของการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” เช่น การประดิษฐ์ท่า “ฟ้อนยอง” ให้เป็นศิลปะการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มคนยองขึ้นในปีพ.ศ.2534

บุญรัตน์ ณะพรหม (2549: 102-103) หนึ่งในคณะทำงานที่คิดประดิษฐ์ท่า “ฟ้อนยอง” ขึ้น อธิบายถึงที่มาและวัตถุประสงค์ของการประดิษฐ์ท่าฟ้อนยองไว้ว่า “ฟ้อนยอง” เป็นหนึ่งในกิจกรรมของโครงการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น โรงเรียนวิชฌาพาชา ร่วมกับสภาตำบลนครเจดีย์ และกรมการพัฒนาสตรีตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมของชาวยอง เนื่องจากพื้นที่อำเภอป่าซางประชากรส่วนใหญ่มีเชื้อสายยองหรือเรียกว่า “คนยอง” ซึ่งมีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมสืบทอดกันมาช้านาน จึงสร้างรูปแบบทางวัฒนธรรมของชาวยองขึ้นมาในรูปของการฟ้อนรำ เพื่อเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางวัฒนธรรมร่วมกันของชาวยองและเผยแพร่ให้ปรากฏแก่คนทั่วไป

บุญรัตน์ ยังได้อธิบายต่อว่าท่ารำและการแต่งกายของผู้แสดงฟ้อนยอง เกิดขึ้นจากการที่คณะทำงานของโรงเรียนวิชฌาพาชาเดินทางไปเมืองยองร่วมกับครูบามหาเชื่อนคำเพื่อศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการฟ้อน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมภาษา ความเชื่อ ตลอดจนข้าวของเครื่องใช้ของคนเมืองยอง มาประดิษฐ์เป็นท่า “ฟ้อนยอง” จำนวน 16 ท่า ที่สื่อความหมายถึงบุคลิกลักษณะนิสัยและวัฒนธรรมอันดีงามของชาวยองได้เป็นอย่างดี การฟ้อนยองถูกกำหนดให้แต่ใส่ชุดแต่งกายแบบกุลสตรีชาวยอง คือ สวมเสื้อปกบายแบบเสื้อของชาวจีนในมณฑลยูนนานประเทศจีน ใช้ด้ายผูกมัดชายด้านข้าง นุ่งซิ่นลายน้ำไหลต่อชายผ้าซิ่นด้วยสีเขียว ซึ่งเป็นสีที่นิยมกันมากในกลุ่มชาวยอง โปกผ้าสีเขียวด้วยผ้าขาวแซมดอกไม้ที่มวยผมเกล้าผมมวยแบบไทลื้อ เครื่องประดับนิยมใช้เครื่องเงิน ส่วนเพลงที่ใช้ประกอบ คือ เพลง “ฝ้ายคำ” แต่งโดยคุณสุชาติ กันชัย ชมรมพื้นบ้านล้านนาสโมสรนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ด้วยเห็นว่าเพลงนี้สามารถใช้กับการฟ้อนยองได้อย่างสวยงาม ทำนองของเพลงเหมาะสมกับลักษณะของชาวยองอย่างยิ่ง คือมีความสงบ รักสันโดษ นุ่มนวล อ่อนหวาน ทำให้มองเห็นภาพพจน์ของชาวยองอย่างชัดเจนในงานบุญงานกุศล

การประดิษฐ์ท่ารำและการแสดง “ฟ้อนยอง” ดังกล่าวข้างต้น ถือเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ที่เกิดขึ้นภายใต้กระแสของการรื้อฟื้นวัฒนธรรม

ท้องถิ่น ดังจะเห็นได้ว่าการประดิษฐ์ทางฟ้อนยอมนี่เป็นกิจกรรมของโครงการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยความร่วมมือของผู้คนในท้องถิ่นทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และโรงเรียนในท้องถิ่น “ฟ้อนยอง” ซึ่งเป็นการแสดงที่เพิ่งถูกคิดค้นขึ้นในช่วงทศวรรษ 2530 จึงถูกเผยแพร่ชุมชนชาวยองในจังหวัดลำพูน จนกลายเป็นรูปแบบทางวัฒนธรรมการแสดงของชุมชนคนยองในท้องถิ่นเมืองลำพูน ที่คนยองร่วมกันประกอบสร้างความหมายให้ฟ้อนยองเป็นหนึ่งในอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง”

การประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” จึงถือเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายใต้กระแสของการรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งเป็นกระแสของการพัฒนาท้องถิ่นในช่วงทศวรรษ 2530-2540 ทำให้เกิดการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความเป็นมาของกลุ่มคนยองอย่างเป็นระบบ ประกอบกับการเดินทางเชื่อมสัมพันธ์ทางศาสนาระหว่างเมืองยองกับเมืองลำพูนของพระสงฆ์และคณะศรัทธา สถานการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมเช่นนี้มีอิทธิพลอย่างยิ่งที่สร้างบรรยากาศและกระตุ้นให้เกิดการรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนท้องถิ่นในเมืองลำพูน และเนื่องจากชุมชนท้องถิ่นในลำพูนมีกลุ่มคนยองตั้งกระจายตัวตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นจำนวนมาก วัฒนธรรมท้องถิ่นที่ถูกรื้อฟื้นขึ้น จึงถูกให้ความหมายว่าเป็นวัฒนธรรมของชาวยอง

อย่างไรก็ดีผู้เขียนมีข้อสังเกตว่ากระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” มีความสัมพันธ์กับปรากฏการณ์รื้อฟื้นวัฒนธรรม “ท้องถิ่นล้านนา” อย่างมีนัยยะสำคัญ กล่าวคือในขณะที่เชียงใหม่ซึ่งเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรล้านนาในอดีต มีกระบวนการรื้อฟื้นวัฒนธรรม “ล้านนา” ด้วยรูปแบบต่างๆ ในลำพูนเองก็เกิดการรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยรูปแบบที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน เช่น ขณะที่เชียงใหม่รณรงค์ให้เยาวชนหันมา “รู้กาเมือง” ลำพูนก็มีการรณรงค์ให้เยาวชน “รู้กายอง” หรือขณะที่เชียงใหม่มีการจัดกิจกรรมเสวนาว่าด้วยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ล้านนา ลำพูนก็มีการจัดกิจกรรมในลักษณะเช่นเดียวกันโดยมี พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติหริภุญไชย และสถาบันวิจัยหริภุญไชยเป็นผู้ให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

ในประเด็นนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่าลำพูนในฐานะที่เป็นเมืองบริวารของเชียงใหม่มาตลอดภาพของลำพูนจึงถูกกลืนเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของเชียงใหม่ ลำพูนจึงดูเหมือนเมืองเล็กๆ ในภาคเหนือที่ถูกมองข้ามและไม่ได้รับความสำคัญ ความเจริญวิ่งเข้าไปหาศูนย์กลางที่เชียงใหม่ สถานภาพเช่นนี้ทำให้คนลำพูนซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนยองที่มักได้รับการดูแลจากคนเชียงใหม่ พยายามที่จะสร้าง “ศักดิ์ศรี” ของตนเอง ด้วยการใช้กระแสการรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่นสร้างความแตกต่างทางวัฒนธรรมของตนเองจากวัฒนธรรมล้านนาแบบเชียงใหม่ ด้วยการประกอบอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ให้มีคุณค่าทัดเทียมกับความเป็นล้านนาของเชียงใหม่ ดังความเห็นของวิลักษณ์ ศรีป่าซาง (2536: 64) ที่ว่า “เมื่อเกิดล้านนานิยมได้ เหตุใดยอนิยมจะเกิดขึ้นไม่ได้”

การเกิดขึ้นของกระแสนิยม ในสังคมท้องถิ่นเมืองลำพูนที่เติบโตขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 2530 – 2540 ยังแสดงออกมาเป็นรูปธรรมในหลายกรณี เช่น การใช้ภาษาองในการดำเนินรายการของสถานีวิทยุกระจายแห่งประเทศไทย จังหวัดลำพูน ที่ใช้ภาษาองในการ หรือ การเกิดขึ้นของวิทยุชุมชนในท้องถิ่นเมืองลำพูนในปัจจุบันที่เป็นพื้นที่ในการแสดงออกถึง “ความเป็นอง” ในรูปแบบต่างๆ เช่นการใช้ภาษาอง การเปิดเพลงอง การถ่ายทอดเสียง กิจกรรมการสัมมนาทางวิชาการของกลุ่มคนอง

นอกจากนี้กระแสนิยมยังทำให้เกิดการจัดประกวดธิดาอง เป็นประจำทุกปีในงานฤดูหนาวของจังหวัดลำพูน เพื่อเป็นพื้นที่ในการแสดงออกถึงวัฒนธรรมทางภาษาและการแต่งกายของชาวยอง เนื่องจากคุณสมบัติของผู้เข้าประกวดจะต้อง “อู้กายอง” ได้และต้องแต่งกายด้วยชุดชาวยองเข้าประกวด รวมถึงการเกิดขึ้นของโครงการวิจัยท้องถิ่นของชุมชนคนองในเมืองลำพูน เพื่อศึกษาวิจัยถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวยอง โดยหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ให้ทุนสนับสนุนการวิจัย หรือแม้แต่ในกลุ่มศิลปินคนองเองกระแสนิยมทำให้เกิดการแต่งเพลงที่ร้องด้วยสำเนียงภาษาอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลงานของชิงชัย แก้วเรือน ที่มีผลงานเพลงสำเนียงองจำนวนมาก ทั้งเพลง “แหล่งตำนานอง” ที่เล่าถึงความเป็นมาของคนองในเมืองลำพูน หรือเพลง “คนอง” ที่มีเนื้อร้องท่อนหนึ่งว่า “คนองบ่เคยอยู่ต่ำ ถ้าไผ่ขึ้นย่ำตึงวัดขึ้นยอง” (คนองไม่เคยอยู่ต่ำ ถ้าใครเหยียบ จะลุกขึ้นยอง [อาการที่หมายถึงการวางสิ่งของ ในที่สูง]) ซึ่งเป็นท่อนที่แสดงให้เห็นความรู้สึกของคนองที่ภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ศักดิ์ศรีของ “ความเป็นอง”

ปรากฏการณ์ของนิมดั่งกล่าว จึงเป็นปรากฏการณ์ที่มีส่วนสำคัญในการสร้างรูปแบบทางวัฒนธรรมให้กับกลุ่มองในท้องถิ่นเมืองลำพูน ทั้งในเรื่องของวัฒนธรรมทางภาษา การแต่งกาย และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกผ่านพื้นที่สื่อรูปแบบต่างๆ เช่น วิทยุกระจายเสียง กิจกรรมการจัดประกวดสาวงาม และบทเพลง การสร้างรูปแบบทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนองผ่านพื้นที่สื่อรูปแบบต่างๆ เหล่านี้ จึงเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นอง” ที่เป็นส่วนหนึ่งของกระแสการรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่น

โดยสรุปแล้วจึงจะเห็นได้ว่ากระแสการรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งเป็นบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของสังคมท้องถิ่นล้านนาในช่วงทศวรรษที่ 2530 เป็นต้นมา มีส่วนอย่างสำคัญสำคัญในการก่อตัวของสำนักชาติพันธุ์ “ความเป็นอง” ของผู้คนในท้องถิ่นเมืองลำพูน กระทั่งเป็นที่มาของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นอง” เพื่อสร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของผู้คนในท้องถิ่นเมืองลำพูน

อัตลักษณ์ที่ขายได้: “ความเป็นยอง” ในกระแสร้องเที่ยว

การประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ผ่านการกระบวนการรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่นเมืองลำพูนและให้ความหมายว่าเป็นส่วนหนึ่งของ “ความเป็นยอง” แม้จะเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายใต้กระแสรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่น แต่ในอีกด้านหนึ่งก็ควรพิจารณาด้วยว่า ทศวรรษที่ 2530-2540 เป็นช่วงที่ภาครัฐเองมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 6-7 ที่ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว เนื่องจากทำรายได้เข้าประเทศสูงมาก ดังจะเห็นได้จากการกำหนดให้ปีพ.ศ. 2530 เป็นปีท่องเที่ยวไทย และปีพ.ศ. 2531-2532 เป็นปีศิลปวัฒนธรรมไทย (สวัสดี อ่องสกุล 2552: 620) ภายใต้นโยบายดังกล่าวทำให้หลายพื้นที่ต่างรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสนองตอบกับนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาล

ภายใต้นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐไทย สังคมท้องถิ่นล้านนาในหลายพื้นที่ต่างรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่น “ความเป็นล้านนา” ขึ้นเพื่อส่งเสริมบรรยากาศการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมเมืองเชียงใหม่ที่เป็นศูนย์กลางของอาณาจักรล้านนา งานศึกษาของ อรดี อินทร์คง (2552: 44-45) พบว่า ในช่วงปลายทศวรรษ 2530 มีปรากฏการณ์การรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาขึ้นอย่างแพร่หลายในสังคมเมืองเชียงใหม่ ดังปรากฏชื่อปรากฏการณ์ อาทิ ล้านนาฟีเวอร์ (lanna fever) ล้านนาลิซซิม (lannalism) ล้านนาเรเนซองส์ (lanna renaissance) ที่ถูกอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสร้างภาพลักษณ์ให้กลายเป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมของล้านนา

ภายใต้สถานการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นล้านนาที่เกิดกระแสรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อสนองตอบต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่จะนำรายได้มาสู่ชุมชนวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวยองในเมืองลำพูนก็ถูกรื้อฟื้นขึ้นมาเพื่อการนี้เช่นกัน การเกิดขึ้นของ “กาดข้าวมุงท่าสิงห์” และ “ถนนสายวัฒนธรรมคนเมือง – ชาวยอง” ในปี 2545 ตามนโยบายขององค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน เป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการรื้อฟื้นวัฒนธรรมชาวยองเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดลำพูน ดังเนื้อหาในหนังสือพิมพ์คมชัดลึกที่ระบุว่า

จุดวิถีชีวิตคนเมือง – ชนชาวยอง ส่งเสริมการท่องเที่ยวลำพูน อบจ. เมืองจามเทวี จับมือเทศบาล – อบต. เวียงยอง ทำโครงการ “ข้าวมุง” และถนนสายวัฒนธรรมคนเมือง – ชาวยอง เชื่อมแหล่งท่องเที่ยว 2 ฝั่งลำน้ำกวง ชูวัฒนธรรมวิถีชีวิตเก่าแก่ชนชาวยอง บรรพบุรุษคนลำพูน พร้อมตั้งร้านค้าของที่ระลึก 50 ร้าน หวังสร้างรายได้ให้ชาวบ้าน – ชุมชน

(คมชัดลึก 31 ตุลาคม 2548: 37)

เนื้อความข่าวในหนังสือพิมพ์คมชัดลึก แสดงให้เห็นถึงการรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่นชาวยอง เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมการท่องเที่ยวและสร้างรายได้ให้กับชุมชนคนยองในจังหวัดลำพูน อย่างไรก็ตามก็ผู้เขียนเห็นว่าการรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่นชาวยองไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของภาษา และการแต่งกายแบบชาวยอง เป็นการสร้างจุดเด่นของจังหวัดลำพูนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อให้มีความแตกต่างจาก “ความเป็นล้านนา” ที่เป็นกระแสการรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของเมืองเชียงใหม่ ดังที่นายประเสริฐ ภูพิสิฐ อดีตนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูนให้สัมภาษณ์ไว้ในหนังสือพิมพ์คมชัดลึก (30 ตุลาคม 2545: 37) ว่า

ชนชาวยอง ที่สร้างหลักปักฐานบริเวณบ้านเวียงยอง ยังคงรักษาเอกลักษณ์ ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต การแต่งกาย และภาษาพูดเอาไว้จนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งเป็น จุดเด่นที่นำมาอวดแก่นักท่องเที่ยวได้

นอกจากการสร้าง “กาตข้าวมุง” และ “ถนนสายวัฒนธรรมคนเมือง – ชาวยอง” แล้ว ประเพณีท้องถิ่นของเมืองลำพูน ยังถูกรื้อฟื้นขึ้นและให้ความหมายว่าเป็นประเพณีของชาวยอง เพื่อนำเอาประเพณีท้องถิ่นมาสร้างเป็นกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว ดังเช่น การรื้อฟื้นประเพณี “สลากย้อม” ซึ่งเป็นรูปแบบเฉพาะของประเพณีสลากย้อมในท้องถิ่นเมืองลำพูน ขึ้นมาอีกครั้งในปี พ.ศ. 2547 โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน ร่วมกับชุมชนประดู่ป่าซึ่งเป็นชุมชนชาวยองที่ ผู้คนในชุมชนเคยมีธรรมเนียมปฏิบัติเกี่ยวประเพณี “สลากย้อม” มาก่อนในอดีต (พระครูไพศาล ธรรมานุสิฐ สัมภาษณ์ 5 มีนาคม 2553)

การรื้อฟื้นประเพณี “สลากย้อม” นี้ องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูนได้เข้ามามีบทบาท อย่างมาก ทั้งการให้เงินสนับสนุนแต่ละชุมชนทำต้นสลากย้อมมาถวายวัดพระธาตุหริภุญชัย มีการจัดการประกวดต้นสลากย้อมของชุมชนต่างๆ เพื่อให้แต่ละชุมชนประดับตกแต่งต้นสลากย้อม ให้มีความสูงใหญ่และสวยงาม เพื่อสร้างบรรยากาศให้นักท่องเที่ยวที่มาร่วมงานได้เห็นถึงความ ยิ่งใหญ่ของประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่นเมืองลำพูน ที่จะพบเห็นได้ที่เดียวใน ท้องถิ่นล้านนา ประเพณีตานสลากย้อมแม้จะเป็นประเพณีท้องถิ่นของชุมชนชาวยองในเมือง ลำพูนที่ไม่สามารถจะสืบค้นได้ว่ามีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมของชาวยองที่เมืองยอง แต่ประเพณี “สลากย้อม” ก็ถูกให้ความหมายผ่านข้อความที่ปรากฏอยู่ในการประชาสัมพันธ์เพื่อ ส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดลำพูนว่า “ประเพณีตานสลากย้อม เป็นประเพณีสำคัญของ ชาวยองที่สืบทอดมาแต่โบราณกาล”

ภาพที่ 3.1 บรรยากาผลงานสลากย้อมวัดพระธาตุหริภุญชัย เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2551

ในการรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่นเมือง เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดลำพูนนี้ ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่า องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทอย่างมากในการรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่นเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของ อบจ.และอบต./เทศบาล ที่ให้งบประมาณในการสนับสนุนการจัดกิจกรรมหรืองานประเพณีท้องถิ่นของแต่ละชุมชน แต่กลับไม่พบว่าภาครัฐโดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานราชการจังหวัดลำพูนเข้ามามีส่วนร่วมในรื้อฟื้นประเพณีท้องถิ่น ในประเด็นนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่า เนื่องจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานในระดับท้องถิ่นจึงให้ความสำคัญกับการรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนท้องถิ่น ในขณะที่ทางภาคราชการซึ่งเป็นหน่วยงานจากส่วนกลางกลับส่งเสริมเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดโดยให้ความสำคัญกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และโบราณสถานในจังหวัดภายใต้โครงการ “ลำพูนเมืองบุญหลวงแห่งล้านนา”

ประเด็นนี้มีความน่าสนใจในแง่ที่ว่าขณะที่ในระดับชุมชนท้องถิ่นพยายามจะสร้างอัตลักษณ์ของลำพูนให้มีความแตกต่างจากความเป็นล้านนาที่มีศูนย์กลางอยู่ที่เชียงใหม่ ด้วยการรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่นเมืองลำพูน และให้ความหมายว่าเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวยอง หน่วยงานราชการกลับสร้างภาพให้ลำพูนเป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่นล้านนาและรัฐไทย ด้วยการเชื่อมโยงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของอาณาจักรหริภุญชัยกับอาณาจักรละโว้ ผ่านการสร้างเรื่องเล่าตำนานของเจ้าแม่จามเทวี ปฐมกษัตริย์ของเมืองหริภุญชัยที่เดินทางมาจากอาณาจักรละโว้ ภาพความสัมพันธ์ดังกล่าวมีข้อสังเกตว่าเป็นความพยายามของภาคราชการที่จะทำให้

เห็นว่าอาณาจักรหรือรัฐซึ่งเป็นอาณาจักรเก่าแก่ของล้านนานั้น มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับ “ความเป็นไทย” ภาคกลางที่เป็นศูนย์กลางอำนาจของรัฐไทยในปัจจุบัน

อย่างไรก็ดีในระยะหลังหน่วยงานราชการเองก็มีส่วนให้การสนับสนุนการรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่นเมืองลำพูน โดยให้ความหมายว่าเป็นวัฒนธรรมของชาวยองด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากการจัดงาน “สืบสานตำนานคนยองลำพูน – ยองโลก” ขึ้นเป็นครั้งแรกในระหว่างวันที่ 27 กุมภาพันธ์ – 2 มีนาคม 2553 ที่มีวัตถุประสงค์การจัดงานเพื่อเป็นส่งเสริมการอนุรักษ์และสืบสานวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรมชาวยอง แต่ขณะเดียวกันวัตถุประสงค์อีกด้านหนึ่งของการจัดงานก็คือ การให้การสร้างพื้นที่จำหน่ายสินค้าภูมิปัญญาของจังหวัด ซึ่งสะท้อนออกมาจากคำขวัญของการจัดงานที่ว่า “ของกินถูกปาก ของฝากถูกใจ ของใช้ถูกที่ ของดีชาวยอง” โดยภายในงานมีการจำหน่ายสินค้า OTOP ของชุมชนต่างๆ ในจังหวัดลำพูน มีการจัดประกวดทำเค้กกล้วยและ การจัดประกวดสุดยอดผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาชุมชนคนลำพูน

ดังนั้นแม้การจัดงานนี้จะมีส่วนในการอนุรักษ์และสืบสานวิถีชีวิตของชาวยอง แต่การแสดงออกดังกล่าวเป็นเพียงการสร้าง “คุณค่า” ให้กับสินค้าที่นำมาจำหน่ายภายในงาน เช่น การให้ “คุณค่า” ผ้าทอลายยกดอก ผ้าฝ้ายทอมือ ซึ่งเป็นสินค้าท้องถิ่นของเมืองลำพูนที่ไม่สามารถจะหาความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมชาวยองที่เมืองยองได้อย่างตรงไปตรงมา แต่ก็ถูกให้ความหมายว่าเป็นงานหัตถกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวยอง เพื่อส่งเสริมการตลาดให้กับผลิตภัณฑ์ของชุมชนท้องถิ่นเมืองลำพูน

การเติบโตขึ้นของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ในช่วงทศวรรษ 2530 – 2540 จึงเป็นอีกบริบทหนึ่ง ที่ทำให้กระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ก่อตัวขึ้น “ความเป็นยอง” จึงเป็นที่ถูกประกอบสร้างจากคนในชุมชนท้องถิ่นเมืองลำพูน ที่ตื่นตัวรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่น ชาวยองตามกระแสการรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นกระแสการพัฒนาชุมชน ตามแนวทางวัฒนธรรมชุมชนที่เติบโตในช่วงทศวรรษ 2530-2540 นอกจากนี้ในกระบวนการประกอบสร้างความ “ความเป็นยอง” ยังเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มุ่งนำเอาต้นทุนทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น มาแปลงเป็นทุนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนท้องถิ่น

โดยสรุปแล้วจึงจะเห็นว่ากระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ก่อตัวขึ้นโดยสัมพันธ์กับสถานการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นล้านนา ในแง่นี้จึงพิจารณาได้ว่า “ความเป็นยอง” เป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นจากพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งในสังคมท้องถิ่นเมืองลำพูน ที่มีสำนึกทางประวัติศาสตร์ร่วมกัน และพัฒนามาเป็นสำนึกทางชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นสำนึกของการจำแนกแยกแยะกลุ่มคนเมื่อมีความสัมพันธ์กับกลุ่มอื่นๆ จนทำ

ให้เกิดกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ขึ้น โดยเป็นกระบวนการที่มีการเคลื่อนไหวอยู่ในหลายระดับ ดังจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

(2)

ความเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง”

ท่ามกลางกระแส “ท้องถิ่นนิยม” ที่กระตุ้นให้ผู้คนหันกลับไปค้นหารากเหง้าทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตน จนเกิดเป็นกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของท้องถิ่นผ่านรูปแบบของการรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่นในหลายพื้นที่ แม้ด้านหนึ่งกระแสดังกล่าวจะมีส่วนสำคัญในการสร้างให้ “คุณค่า” กับความเป็นท้องถิ่น แต่ในอีกด้านหนึ่งการรื้อฟื้นวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นก็เป็นส่วนหนึ่งของการแปรรูปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็น “สินค้าทางวัฒนธรรม” เพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนท้องถิ่น ตามนโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

ท้องถิ่นลำนานาก็เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่เกิดกระแสการรื้อฟื้นวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นลำนานา” แต่ด้วยสังคมท้องถิ่นลำนานาเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม กระบวนการรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงถูกให้ความหมายที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้สอดคล้องกับพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ ในแง่นี้เมืองลำพูนในฐานะที่มีพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมสัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐานของคนยองมากกว่า 200 ปี ดังนั้นภายใต้กระแส “ท้องถิ่นนิยม” การรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่นของเมืองลำพูน จึงถูกให้ความหมายจากคนในว่าเป็นการรื้อฟื้นวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชาวยอง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง”

อย่างไรก็ดีกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” เป็นกระบวนการที่มีการเคลื่อนไหวอยู่ในหลายระดับ ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจึงจะได้กล่าวถึงความเคลื่อนไหวของกระบวนการดังกล่าว โดยแบ่งการเคลื่อนไหวออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้ ระดับแรก เป็นการเคลื่อนไหวในระดับชุมชนวิชาการ โดยใช้พื้นที่ทางวิชาการเป็นพื้นที่ประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” ให้เป็นชุดความรู้มาตรฐานเพื่อรองรับ “ความเป็นยอง” ที่จะถูกนำไปอ้างอิงในฐานะที่เป็นแหล่งข้อมูลทางวิชาการให้กับการเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเป็นยองในระดับอื่นๆ ระดับที่สอง เป็นการเคลื่อนไหวในระดับชุมชนท้องถิ่นที่มีความน่าสนใจในแง่ที่เป็นกระบวนการเคลื่อนไหวที่มีความหลากหลาย ทั้งในแง่ของกลุ่มสังคมกลุ่มต่างๆ ที่เข้ามาร่วมในกระบวนการพื้นที่ในการประกอบสร้างความหมาย และ “ความเป็นยอง” ที่มีความหลากหลาย ระดับที่สาม เป็นการเคลื่อนไหวที่พยายามยกระดับ “ความเป็นยอง” ให้เป็น “อัตลักษณ์ข้ามชาติ” ของหน่วยงาน

ราชการในจังหวัดลำพูน ผ่านการจัดงาน “สืบสานตำนาน ของลำพูน – ของโลก” ที่จัดขึ้นเป็นครั้งแรกในระหว่างวันที่ 27 กุมภาพันธ์ – 2 มีนาคม 2553 ความเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้างความเป็นของทั้ง 3 ระดับ มีรายละเอียดดังนี้

ยอวิชาการ: การประกอบสร้าง “ความเป็นของ” ในระดับชุมชนวิชาการ

ความเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นของ” ในระดับชุมชนวิชาการถือเป็นการเคลื่อนไหวที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการสร้างการรับรู้ความหมายของ “ความเป็นของ” เพราะความเป็นของที่ถูกประกอบสร้างขึ้นโดยชุมชนวิชาการ จะมีฐานะของ “ความเป็นวิชาการ” ที่คนทั่วไปให้ความยอมรับในแง่ที่เป็นองค์ความรู้ที่ผ่านกระบวนการศึกษามาอย่างเป็นระบบ ในแง่นี้ “ความเป็นของ” ที่ถูกประกอบสร้างในระดับชุมชนวิชาการ จึงจะกลายเป็น “ชุดความรู้” ที่เป็นแหล่งอ้างอิงถึง “ความเป็นของ”

สำหรับการศึกษาถึงความเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้าง “ความเป็นของ” ในระดับชุมชนวิชาการ ผู้เขียนได้แบ่ง การศึกษาออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรก เป็นการศึกษาถึงการก่อตัวและพัฒนาการของกระแส “ยอศึกษา” ที่มีความสัมพันธ์กับการศึกษา “ความเป็นท้องถิ่นล้านนา” ของชุมชนวิชาการในท้องถิ่นล้านนาภายใต้กระแส “ล้านนาคดีศึกษา” ที่เติบโตขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 2520 เป็นต้นมา ส่วนที่สอง เป็นการศึกษาถึงอัตลักษณ์ “ความเป็นของ” ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นโดยชุมชนวิชาการ โดยมีรายละเอียดของแต่ละส่วนดังนี้

“ยอศึกษา”: การก่อตัวและพัฒนาการของกระแสการศึกษา “ความเป็นของ” ในชุมชนวิชาการท้องถิ่นล้านนา

การก่อตัวของกระแส “ยอศึกษา” ซึ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับ “ความเป็นของ” ในชุมชนวิชาการท้องถิ่นล้านนา เป็นการก่อตัวที่มีความสัมพันธ์กับกระแส “ล้านนาคดีศึกษา” ซึ่งเป็นการศึกษาถึงเรื่องราวที่เกี่ยวกับท้องถิ่นล้านนาของกลุ่มปัญญาชนและนักวิชาการในท้องถิ่นล้านนา โดยมีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เป็นศูนย์กลาง กระแสดังกล่าวนี้เป็นส่วนหนึ่งของกระแส “ท้องถิ่นนิยม” (localism) ที่ทำให้แวดวงวิชาการหันมาให้ความสำคัญกับการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่น จนเกิดเป็นแนวทางการศึกษาท้องถิ่น เช่น การศึกษาแนวประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กระแสวัฒนธรรมชุมชน เป็นต้น

ท่ามกลางกระแสความเคลื่อนไหวดังกล่าวข้างต้น กระแส “ยอศึกษา” ได้ก่อตัวขึ้น โดยในระยะแรกเป็นการศึกษาในแนวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เน้นศึกษาถึงความเป็นมาของท้องถิ่น

ดังนั้นในระยะแรกที่กระแส “ยอการศึกษา” ก่อตัวขึ้น จึงเป็นการศึกษาที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของกลุ่มคนยอเป็นหลัก งานศึกษาที่ถือเป็นการบุกเบิกการศึกษาเกี่ยวกับคนยอ คือ งานศึกษาของ ทวี สว่างปัญญางกูล (2527) ซึ่งเป็นการปริวรรต “ตำนานเมืองยอ” จากคัมภีร์ใบลานที่ได้มาจากสิบสองปันนา การปริวรรตตำนานเมืองยอของทวี เป็นส่วนหนึ่งในโครงการปริวรรตคัมภีร์ใบลานในท้องถิ่นล้านนา ของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในช่วงทศวรรษที่ 2520 ซึ่งเป็นโครงการที่รวบรวมหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นล้านนา เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษาในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นล้านนา

อย่างไรก็ดีกระแส “ยอศึกษา” ก่อตัวขึ้นอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมเมื่อนักวิชาการกลุ่มหนึ่งนำโดย สวัสดิ์ อ่องสกุล ธเนศวร์ เจริญเมือง และแสวง มาละแซม ซึ่งขณะนั้นยังเป็นนักศึกษาปริญญาโทของสาขาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เดินทางไปเมืองยองประเทศพม่า ร่วมคณะไปกับพระครูเวฬุวันพิทักษ์ (ครูบามหาเชื่อนคำ) เจ้าอาวาสวัดพระพุทธรูปตากผ้าในขณะนั้น เพื่อร่วมฉลองพระธาตุบุพพิไชยะ ซึ่งเป็นพระธาตุของพม่าที่เพิ่งสร้างเสร็จในเมืองยองเมื่อต้นเดือนเมษายน 2536 เมื่อกลับมาจึงได้ร่วมกันจัดงานเสวนา ภายใต้โครงการเสวนาไทศึกษา ครั้งที่ 3 ซึ่งเป็นโครงการของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (สมพงษ์ วิทย์ศักดิ์พันธ์ [บรรณาธิการ] มปป.:คำนำ) ในงานเสวนาครั้งนั้น วิไลลักษณ์ ศรีป่าซาง (2536:63) บันทึกบรรยากาศไว้ว่า

ในวันดังกล่าววิทยากรหลายท่านบรรยายและร่วมซักถามเป็นภาษาของ และดูเหมือนว่าวันนั้นจะเป็นการรวมกลุ่มของคนยอที่มีความรู้หลายระดับหลายอาชีพเป็นครั้งแรก จนมีผู้ให้ข้อเสนอว่าน่าจะเป็นองค์กรคนยอที่รวมกลุ่มกันอย่างเป็นทางการเป็นปึกแผ่น เพื่อช่วยเหลือคนยอในเมืองยองในด้านต่างๆ

จากภาพบรรยากาศการเสวนาดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าความสำคัญของการเดินทางไปเมืองยองของกลุ่มนักวิชาการในครั้งนั้น ไม่ได้เป็นการนำเอาข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการเดินทางไปเมืองยองมานำเสนอในแวดวงวิชาการเท่านั้น หากแต่เป็นการเคลื่อนไหวทางวิชาการที่มีความสำคัญอย่างยิ่งกับการก่อตัวของกระแส “ยอศึกษา” ที่ทำให้ชาวยองที่อยู่ในท้องถิ่นล้านนารับรู้ถึงถิ่นฐานบ้านเกิดของตน จนก่อให้เกิดสำนึกทางประวัติศาสตร์ร่วมกันของกลุ่มคนยองในท้องถิ่นล้านนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเมืองลำพูน

ความเคลื่อนไหวของกระแส “ยอการศึกษา” มีรูปแบบที่ชัดเจนขึ้นอีก เมื่องานศึกษา แสง มาละแซม¹ ที่ทำการศึกษาถึงประวัติศาสตร์การย้ายถิ่นและการตั้งถิ่นฐานของชาวยองใน จังหวัดลำพูน เพื่อเสนอเป็นวิทยานิพนธ์ต่อภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในปี พ.ศ.2538 งานศึกษานี้มีความสำคัญต่อกระแส “ยอการศึกษา” เมื่อได้รับรางวัลจากมูลนิธิโตโยต้า ประเทศไทย (TOYOTA THAILAND FOUNDATION AWARD – TTF AWARD) สาขา มนุษยศาสตร์ประจำปีพ.ศ.2538 ทำให้กระแส “ยอการศึกษา” ที่แต่เดิมเป็นเพียงการเคลื่อนไหวใน ชุมชนวิชาการระดับท้องถิ่น ได้รับความสนใจจากชุมชนวิชาการในวงกว้างมากขึ้น

ผลงานศึกษาของแสงได้รับการตีพิมพ์อย่างต่อเนื่อง ในแวดวงวิชาการระดับประเทศ ผ่านมีการตีพิมพ์เป็นหนังสือครั้งแรกในปีพ.ศ.2540 ในชื่อ “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น: คนยอ ย้ายแผ่นดิน” โดยทุนสนับสนุนของมูลนิธิโตโยต้า และในระยะเวลาที่ไม่นานนักงานศึกษาของแสง ก็ได้รับการตีพิมพ์อีกเป็นครั้งที่ 2 เมื่อปีพ.ศ. 2544 ขณะที่ในระดับของท้องถิ่นผลงานของแสง โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับความเป็นมาของชาวยอง ถูกนำไปการตีพิมพ์ในโอกาสต่างๆ อย่างต่อเนื่องถึง 12 ครั้ง ขณะที่ในแวดวงวิชาการระหว่างประเทศ งานศึกษาของแสงกำลัง แปลเป็นภาษาอังกฤษโดย ชยันต์ วรรธนะภูติ (แสง มาละแซม สัมภาษณ์ 6 มีนาคม 2553) เพื่อเผยแพร่ในวงวิชาการระดับโลก

ความน่าสนใจของงานศึกษาของแสง ที่มีต่อแวดวงวิชาการ “ยอการศึกษา” นั้น นอกจากจะเป็นการศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของชาวยองอย่างเป็นระบบ ที่ส่งผลต่อการสร้าง สำนักทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มคนยอในท้องถิ่นเมืองลำพูนแล้ว งานศึกษาของแสงยังเสนอให้ เห็นถึงความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ของไทยลื้อกับกลุ่มคนยอในฐานะที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน ซึ่งประเด็นของความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ของกลุ่มคนยอกับกลุ่มไทยลื้อถือเป็นประเด็นที่สร้าง การรับรู้ใหม่ให้กับกลุ่มคนยอในท้องถิ่นเมืองลำพูน เนื่องจากคนยอในท้องถิ่นเมืองลำพูน มีสำนึกถึงความแตกต่างจากกลุ่มไทยลื้อมาโดยตลอด

¹ แสง มาละแซม เป็นคนยอลำพูนโดยกำเนิด มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในอำเภอมะทาก ก่อนจะย้ายไปตั้ง ถิ่นฐานที่บ้านแซม อำเภอบางช้าง เมื่อไปรับราชการครูที่โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จึงย้ายไปอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ แสงเข้าศึกษาระดับปริญญาโท ในภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่เป็นรุ่นแรก และถือเป็น ผู้บุกเบิกคนสำคัญในการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับคนยอ นอกจากนี้แสงยังมีบทบาทสำคัญในการก่อตั้งสมาคม ชาวยอง โดยปัจจุบันมีบทบาทเป็นประธานกรรมการฝ่ายวิชาการของสมาคมชาวยอง

ในประเด็นดังกล่าวข้างต้น เพ็ญสุภา สุขคตะ ใจจันทร์ (2549:7) ให้ความเห็นว่า ข้อมูลความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ของกลุ่มคนอยู่กับไทลื้อ ช่วยจุดประกายให้ชาวลำพูนได้เกิด ความกระจำถึงรากเหง้าแห่งบรรพบุรุษชาวยอง จนเป็นที่มาของการจัดงานเสวนาทางวิชาการขึ้น ในเรื่อง “ยอง ลื้อ เขิน”: คือชาติพันธุ์หนึ่งเดียว” เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 2546 โดยพิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติหิรัญไชย เป็นเจ้าภาพจัดขึ้นท่ามกลางชุมชนชาวยอง ณ วัดพระพุทธรูปตากผ้า อ.ป่าซาง จ.ลำพูน ในช่วงเทศกาลสงกรานต์และไฮมกลองหลวงของชาวยอง

ความเคลื่อนไหวทางวิชาการของกระแส “ยองศึกษา” ผ่านการจัดกิจกรรมเสวนาทาง วิชาการมีขึ้นอย่างต่อเนื่องในโอกาสต่างๆ ทั้งที่เป็นการเคลื่อนไหวในระดับของชุมชนวิชาการและ การเคลื่อนไหวในระดับชุมชนท้องถิ่น ที่นักวิชาการเข้าไปมีส่วนร่วม ความเคลื่อนไหวทางวิชาการ “ยองศึกษา” ตื่นตัวขึ้นอย่างมากในช่วงปี พ.ศ.2548-2549 ในโอกาสที่ชาวยองอพยพมาตั้งถิ่นฐาน อยู่ในเมืองลำพูนครบ 200 ปี ในโอกาสดังกล่าวนี้นักวิชาการเอง และในระดับของ ชุมชนท้องถิ่น ต่างจัดกิจกรรมการเสวนาทางวิชาการขึ้นอย่างต่อเนื่อง

โดยในปี พ.ศ.2548 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหิรัญไชย ได้จัดกิจกรรมเสนาเรื่อง “ชาวยอง 200 ปี: การชำระศักราชของพญากาวิละ 2348 หรือ 2349” เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ.2548 ต่อมาในปีพ.ศ.2549 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหิรัญไชย ได้ร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัด ลำพูนจัดประชุมสัมมนาและจัดทำเอกสารเรื่อง “200 ปี การฟื้นฟูและการพัฒนาเมืองลำพูน (2348-2548)” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรม “โตยฮอยบ่าเก่า ฮากเหง้าจาวยอง 200 ปี หละปุ่น” ในระหว่างวันที่ 6-9 เมษายน พ.ศ. 2549 เพื่อเฉลิมฉลองในโอกาสครบ 200 ปีการตั้ง ถิ่นฐานของชาวยองในจังหวัดลำพูน แม้กิจกรรมการเสวนาดังกล่าวข้างต้น จะจัดขึ้นในระดับ ท้องถิ่นที่ได้รับการสนับสนุนการจัดงานจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น แต่กิจกรรมดังกล่าวก็ถือเป็นส่วนหนึ่งของการเคลื่อนไหวในระดับชุมชนวิชาการ เพราะในกิจกรรมเสวนาทางวิชาการครั้งนี้ มีนักวิชาการเข้าร่วมเสวนาเป็นจำนวนมาก

จากกิจกรรมเสวนาดังกล่าวข้างต้นในโอกาสที่กลุ่มคนยองตั้งถิ่นฐานในเมืองลำพูน ครบ 200 ปี นอกจากในระดับท้องถิ่นเมืองลำพูนจะจัดกิจกรรมเสวนาทางวิชาการโดยเชิญ นักวิชาการท้องถิ่นไปเป็นวิทยากรแล้ว ในแวดวงวิชาการมีการเคลื่อนไหวที่น่าสนใจ กล่าวคือ การเคลื่อนไหวของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหิรัญไชย ร่วมกันจัดงาน สัมมนาทางวิชาการเรื่อง “สืบสานภูมิปัญญาและวัฒนธรรมชาวยอง: รากเหง้า ความเคลื่อนไหว และการเปลี่ยนแปลง” ขึ้น เมื่อวันที่ 11 – 12 กันยายน พ.ศ. 2549 ความน่าสนใจของกิจกรรม ครั้งนี้คือ เป็นกิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของกระแส “ยองศึกษา” ในแง่การปรับเปลี่ยน แนวทางศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับคนยอง ที่เดิมเป็นการศึกษาในมิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มาเป็น

แนวทางการศึกษาวัฒนธรรมชุมชนที่ให้ความสนใจกับ “ความเป็นยอง” ในแง่วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวยอง โดยเป็นแนวทางการศึกษาที่พยายามหารูปแบบทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มคนยอง ดังจะเห็นได้ว่าในงานเสวนาครั้งนี้ มีการนำเสนอผลงานการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชาวยอง จากนักวิชาการหลายท่าน เช่น การนำเสนอผลงานศึกษาเรื่อง “ฟื้นอดีตชาวยอง: กรณีศึกษาหมู่บ้านชาวยองตำบลบวกด่าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ของรัตนพร เศรษฐกุล (2549) ที่นำเสนอถึงรูปแบบทางวัฒนธรรมในอดีตของกลุ่มคนยองที่ตำบลบวกด่าง หรืองานศึกษาของ วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง (2549) เรื่อง “เฮือนป่าเก่าชาวยอง” ที่นำเสนอรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของบ้านเรือนของชาวยองที่อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

อย่างไรก็ดีแนวทางการศึกษาดังกล่าวข้างต้นก็เริ่มก่อตัวขึ้นมาบ้างแล้วก่อนหน้านี้ ดังจะเห็นได้จากกรณีงานศึกษาของวิไลลักษณ์ ศรีป่าซาง (2536) เรื่อง “คนยอง บ้านเหล่าดู่: ประวัติชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ และเอกลักษณ์” ที่เริ่มให้ความสนใจในประเด็นที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม เพื่อจะหารูปแบบทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนยอง

พัฒนาการของแนวทางการศึกษาในกระแส “ยองศึกษา” ดังกล่าวข้างต้นมีผลอย่างยิ่งต่อการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” เพราะงานศึกษาแนวทางนี้มีผลต่อการสร้างรูปแบบทางวัฒนธรรมให้กับ “ความเป็นยอง” ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบทางวัฒนธรรมความเป็นอยู่ หรือศิลปวัฒนธรรมของชาวยอง ในประเด็นนี้เห็นได้จากงานศึกษา งานศึกษาเรื่อง “ไทยอง: ชีวิตศรัทธา สล่าแผ่นดิน” ของโครงการพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมและชาติพันธุ์ล้านนา¹ สถาบันวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ความสำคัญของงานศึกษาชิ้นนี้อยู่ที่ เป็นการศึกษาที่พยายามสร้างคำอธิบายเกี่ยวกับรูปแบบทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชาวยองในด้านต่างๆ เช่น รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของชาวยอง ทั้งรูปแบบของบ้านเรือนชาวยองที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่เรียกว่า “เฮือนยอง” ที่มีเอกลักษณ์อยู่ที่การประดับหน้าต่างด้วย “สระระโน” ต่างจากบ้านเองของคน

¹ โครงการพิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์และวัฒนธรรมล้านนา เป็นโครงการที่มีวัตถุประสงค์เก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในล้านนา จำนวน 3 กลุ่ม คือ ไทยอง ไทใหญ่ และไทลื้อ เพื่อจัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์ทางด้านวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ล้านนา ขึ้นในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ทั้งที่เป็นจริงและพิพิธภัณฑ์เสมือน (Virtual Museum) เผยแพร่ในเว็บไซต์ เพื่อสนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอนและการวิจัยของคณะต่างๆ ในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยเน้นข้อมูลด้านประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ศิลป์ และจัดหารูปภาพเพื่อนำเสนอนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์

“ปากลาว” หรือคนเมืองที่จะประดับด้วย “กาแล” หรือลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนาของชาวยอง

นอกจากนี้งานศึกษานี้ยังพยายามสร้างรูปแบบทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิตและประเพณีของชาวยองอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากการให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวยอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างรูปแบบทางวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวยองที่หนังสือเล่มนี้อธิบายไว้ว่า

ผู้หญิงชาวยองจะสวมเสื้อแขนยาว ป้ายตรงด้านหน้าเรียกว่า “เสื้อปิด” ตัดเย็บด้วยผ้าฝ้าย ชาวยองนิยมสีอ่อนเช่นสีขาว สีฟ้า หรือสีชมพู (...) ในฤดูหนาวจะสวมเสื้อกำมะหยี่สีดำ นุนวม เรียก “เสื้อปก” หญิงไทยองจะเกล้าผมมวยสูง ใช้ผ้าโพกศีรษะ เคียนหัว เวลาออกมานอกบ้าน ผ้าเคียนหัวใช้ผ้าสีอ่อน เป็นผ้าฝ้ายหรือผ้าแพรจีน ผ้าขึ้นเป็นแบบไตลื้อเรียกว่า “ขึ้นตาลื้อ” เป็นขึ้นสองตะเข็บ มีโครงสร้างเป็นริ้วขวางลำตัวที่ไม่สมมาตรแต่เป็นแบบแผน ผ้าขึ้นประกอบด้วย 3 ส่วน คือ หัวขึ้น ตัวขึ้น และตีนขึ้น มีขึ้นผ้าฝ้ายใช้สวมใส่ในชีวิตประจำวัน ส่วนในโอกาสพิเศษจะสวมขึ้นที่ทอจากไหมต่อตีนขึ้นด้วยผ้าแพรจีนสีเขียว (...) ผ้าขึ้นอีกชนิดหนึ่งคือ “ขึ้นโยน” คือขึ้นไหมทอเป็นริ้วขวางลำตัวอย่างสมมาตรแบบขึ้นของไทยวนหรือไทโยนก แสดงถึงอิทธิพลของไทยวนที่มีต่อการแต่งกายของคนไทยอง (...) ส่วนผู้ชายชาวยองจะแต่งกายด้วยชุดไต คือสวมเสื้อแขนยาวผ่าหน้า คอกลมหรือคอตั้ง สวมเดี่ยวสะดอ เคียนหัวด้วยผ้าสีอ่อน

ข้อความดังกล่าวข้างต้นมีความสำคัญในแง่ที่เป็นการกำหนดรูปแบบทางวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวยองขึ้น จากเดิมที่แม้ชาวยองในเมืองลำพูนโดยเฉพาะสตรีชาวยองจะมีการแต่งกายในลักษณะดังกล่าวอยู่บ้างแล้วตามงานประเพณีของจังหวัด หรือการแสดงศิลปวัฒนธรรมของชาวยองเช่น “การฟ้อนยอง” แต่ก็ยังเป็นข้อถกเถียงกันในเรื่องของลักษณะการแต่งกายว่ามีรูปแบบลักษณะอย่างไร ดังนั้นข้อมูล ทั้งเนื้อหาและรูปภาพเกี่ยวกับการแต่งกายของชาวไทยองระบุไว้ในหนังสือเล่มนี้ จึงจะกลายเป็นแหล่งอ้างอิงถึงความถูกต้องของรูปแบบการแต่งกายของชาวยอง

ประเด็นดังกล่าวข้างต้นผู้เขียนมีข้อสังเกตว่าการสร้างรูปแบบทางวัฒนธรรมให้กับ “ความเป็นยอง” ของงานศึกษาชิ้นนี้เป็นการสร้างคำอธิบายถึงอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” จากวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่อยู่ในชุมชนชาวยองในเมืองลำพูน จึงมีความน่าสนใจว่ารูปแบบ

ทางวัฒนธรรมบางอย่างที่ถูกให้ความหมายว่าเป็นวัฒนธรรมของชาวยอง เป็นสิ่งที่มาจาก พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวยอง ที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองลำพูนมากกว่า 200 ปี วัฒนธรรมบางอย่างของชาวยองจึงผสมผสานกับวัฒนธรรมอื่นๆ ในท้องถิ่น จนไม่สามารถ ที่จะหาความแตกต่างตามทางวัฒนธรรมที่ชัดเจนได้ ดังที่สมปอง เพ็งจันทร์ (2551:115) นักวิชาการที่ มีส่วนในการเขียนเรื่องเครื่องจักสานชาวยองในหนังสือเล่มดังกล่าวนี้อธิบายว่า

เครื่องใช้ประเภทเครื่องจักสานของชาวยองที่ทำขึ้นมาใช้งานต่างๆ นั้นพบว่า มี ลักษณะผสมผสานหรือเป็นรูปแบบเดียวกันกับคนเมืองไปแล้ว อันอาจเกิดจาก ความเป็นคนในชาติพันธุ์ไท-ลาว เหมือนกัน หรือเพราะมีการกินอยู่คล้ายกันกับ คนเมืองก็ได้ ที่ทำให้เครื่องใช้บางอย่างคล้ายกัน อาจต่างกันตรงชื่อเรียกขานที่ คนยอยังรักษาเอกลักษณ์ให้เห็นได้ค่อนข้างชัดเจนกว่า

ในประเด็นนี้จึงมีความน่าสนใจว่า “ความเป็นยอง” ที่ถูกให้ความหมายจากงานศึกษา ทางวิชาการ จึงเป็นส่วนหนึ่งของการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ให้กลุ่มคนยองใน สังคมท้องถิ่นเมืองลำพูนมีรูปแบบทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตัวเอง และแม้ “ความเป็นยอง” ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นโดยแวดวงวิชาการ ไม่อาจที่จะสืบค้นกลับไปหารากเหง้า “ความเป็นยอง” ได้อย่างตรงไปตรงมา แต่การประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” ของแวดวงวิชาการก็ มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะเป็นแหล่งอ้างอิงถึงการมีอยู่ของ “ความเป็นยอง”

ความเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ในระดับ แวดวงวิชาการ มีความเคลื่อนไหวที่น่าสนใจมากขึ้น เมื่อกลุ่มนักวิชาการท้องถิ่นและคนยอง บางกลุ่มมีความพยายามที่จะจัดตั้งสถาบันการศึกษาขึ้น เพื่อเป็นศูนย์ศึกษาด้านประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของชาวยอง โดยจัดตั้งเป็นวิทยาลัยไต่ยอง ขึ้นเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ.2552 มีดำเนินงานในรูปแบบของวิทยาลัยชาวบ้าน ซึ่งมีฐานะเป็นวิทยาลัยสมทบในมหาวิทยาลัยราชภัฏ ลำปาง ที่มีแผนจัดการเรียนการสอนทั้งในระดับปริญญาตรี – ปริญญาเอก โดยในระยะ 5 ปีแรก จะจัดการศึกษาในระดับปริญญาโทและเอกก่อนเพื่อสร้างองค์ความรู้ จากนั้นจึงจะเปิดการศึกษา ในระดับปริญญาตรี (<http://www.taiyongcollege.com/TY5.html> สืบค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2553) อย่างไรก็ตามปัจจุบันยังไม่มีการดำเนินการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยไต่ยอง แต่มีการ ตั้งสำนักงานของวิทยาลัยไว้ที่อาคารสมาคมชาวยอง ภายในเทศบาลตำบลเวียงยอง และมีแผนจะ ใช้อาคารของเทศบาลตำบลเวียงยองเป็นสถานที่เรียน

การเกิดขึ้นของวิทยาลัยไทยอง ถือเป็นความเคลื่อนไหวที่มีความสำคัญอย่างมาก ในกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ในระดับวิชาการ เพราะถือเป็นการยกระดับการศึกษาเกี่ยวกับคนยอง ให้เป็นสาขาวิชาหนึ่งในแวดวงวิชาการ ซึ่งจะทำให้ “ความเป็นยอง” ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นผ่านงานศึกษาทางวิชาการมีสถานะกลายเป็น “ชุดความรู้” ที่สร้างมาตรฐานให้กับ “ความเป็นยอง” เพื่อเป็นแหล่งอ้างอิงทางวิชาการที่รับรองการมีอยู่ของ “ความเป็นยอง”

“ความเป็นยอง”: ชุดความรู้ที่ถูกประกอบสร้างจากแวดวงวิชาการ “ของศึกษา”

จากการศึกษาการก่อตัวและพัฒนาการของกระแส “ของศึกษา” ดังกล่าวข้างต้นทำให้เห็นว่ากระแส “ของศึกษา” ก่อตัวมาจากกระแส “ท้องถิ่นนิยม” ที่ทำให้แวดวงวิชาการหันกลับไปให้ความสนใจเกี่ยวกับท้องถิ่นมากขึ้น ขณะที่ในด้านของพัฒนาการของกระแส “ของศึกษา” นั้น ในช่วงแรกจะเป็นการศึกษาในแนวทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กระทั่งในช่วงหลังแนวทางการศึกษาได้ปรับเปลี่ยนหันมาให้ความสนใจศึกษา “ความเป็นยอง” มากขึ้น ซึ่งถือเป็นการเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ที่เคลื่อนไหวอยู่ในระดับวิชาการ

ความสำคัญของการเคลื่อนไหวทางในระดับวิชาการดังกล่าวข้างต้น มีผลต่อกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ในแง่ของการสร้างชุดความรู้เกี่ยวกับ “ความเป็นยอง” ซึ่งจะถูกใช้เป็นแหล่งอ้างอิงทางวิชาการให้กับการเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ในระดับอื่นๆต่อไป อย่างไรก็ตามชุดความรู้เกี่ยวกับ “ความเป็นยอง” ที่ถูกประกอบสร้างโดยชุมชนวิชาการ “ของศึกษา” นั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ชุดตามพัฒนาการของแนวทางการศึกษา “ความเป็นยอง” ดังนี้

ความรู้ชุดแรก เป็นชุดความรู้ที่ได้มาจากแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ที่เป็นการเคลื่อนไหวของการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ในระดับชุมชนวิชาการ ได้สร้างชุดความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของชาวยองในเมืองลำพูน ทั้งในแง่ประวัติศาสตร์และความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ที่ทำให้คนยองในเมืองลำพูนรับรู้ถึง “ตัวตน” ของตนเองในแง่ประวัติศาสตร์ที่ถูกกวาดต้อนมาจากเมืองยอง โดยเป็นกลุ่มคนที่สืบเชื้อสายมาจากกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ ที่เมืองเชียงรุ่งสิบสองปันนา

ชุดความรู้ดังกล่าวข้างต้นนี้มีความสำคัญในแง่ที่ว่า เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้กลุ่มคนยองเกิดสำนึกทางประวัติศาสตร์ร่วมกัน จนมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน และประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” เพื่อจัดจำแนกความแตกต่างระหว่างกลุ่มตนเองกับกลุ่มอื่นๆ นอกจากนี้ชุดความรู้

ดังกล่าวนี้ยังมีส่วนทำให้ชาวองมีความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ศักดิ์ศรีของกลุ่มตนเองว่าเป็นกลุ่มคนที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างยาวนาน จนก่อให้เกิดกระแสการเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นอง” ในแง่นี้จึงแสดงให้เห็นว่าการเคลื่อนไหวในระดับวิชาการมีส่วนสำคัญในการสร้าง “คุณค่า” ให้กับ “ความเป็นอง”

ความรู้ชุดที่สอง เป็นชุดความรู้ที่ได้มาจากแนวทางการศึกษาที่ต้องการศึกษา “ความเป็นอง” ในแง่รูปแบบทางวัฒนธรรม ซึ่งงานศึกษาในส่วนนี้จะเน้นการค้นหาเอกลักษณ์ของรูปแบบทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนอง เพื่อจำแนกแยกแยะคนองออกจากคนกลุ่มอื่นๆ โดยการศึกษาในแนวทางนี้มีส่วนสำคัญในการสร้างชุดความรู้เกี่ยวกับรูปแบบทางวัฒนธรรมที่ให้ความหมายถึงลักษณะทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มคนอง เช่น รูปแบบวัฒนธรรมการแต่งกายชาวอง งานสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์ของชุมชนชาวอง หรือแม้แต่การประกอบสร้างคุณลักษณะเฉพาะของคนอง ที่ระบุไว้ในหนังสือ ไทยอง ชีวิต ศรัทธา สล่าแผ่นดิน ว่า “ลักษณะของคนองเมืองลำพูน เป็นคนรูปร่างดี ส่วนใหญ่ไม่อ้วน มีผิวเนียน และหน้าตายิ้มแย้ม” (โครงการพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมและชาติพันธุ์ล้านนา 2551:2)

อย่างไรก็ดีผู้เขียนพบข้อสังเกตว่า ชุดความรู้เกี่ยวกับ “ความเป็นอง” ที่ถูกประกอบสร้างจากการแนวทางการศึกษานี้ เป็นการให้ความหมายถึงรูปแบบทางวัฒนธรรมต่างๆ ที่อยู่ในชุมชนชาวองว่าเป็นส่วนหนึ่งของ “ความเป็นอง” ทั้งที่ในความเป็นจริงรูปแบบทางวัฒนธรรมบางอย่างที่ถูกประกอบสร้างความหมายให้เป็นวัฒนธรรมของคนองนั้น อาจจะหาความแตกต่างจากวัฒนธรรมของกลุ่มคนอื่นๆ ที่อยู่ในท้องถิ่นล้านนาไม่ได้เลยก็ตาม ในแง่นี้ผู้เขียนจึงเห็นว่างานวิชาการมีส่วนสำคัญในการความจริงหรือ “สัจจะ” ขึ้นจากสิ่งที่ไม่ได้มีอยู่จริง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ “ความเป็นอง” อาจเป็นสิ่งที่ไม่เคยมีอยู่จริง หากแต่ด้วยกระบวนการประกอบสร้างความหมายของแวดวงวิชาการ ผ่านพื้นที่ทางวิชาการทำให้ “ความเป็นอง” ถูกสร้างขึ้นมาและทำให้เป็นสิ่งที่มิได้อยู่จริง เพื่อให้เป็นแหล่งอ้างอิงของการเคลื่อนไหวภายใต้กระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นอง”

โดยสรุปแล้วจะเห็นได้ว่า ความเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นอง” ในระดับของชุมชนวิชาการ เป็นการประกอบสร้าง “ความเป็นอง” ผ่านพื้นที่ทางวิชาการ ทำให้ “ความเป็นอง” ถูกยกระดับให้เป็นความรู้ในแวดวงวิชาการในแง่ “ความเป็นอง” ที่ถูกประกอบสร้างโดยชุมชนวิชาการจึงกลายเป็นแหล่งอ้างอิงทางวิชาการถึงความถูกต้องของ “ความเป็นอง” ของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นอง” ในระดับ เคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นอง” ในระดับชุมชนวิชาการ จึงมีความสำคัญในแง่ที่เป็นกระบวนการผลิตชุดความรู้ที่เป็นมาตรฐานสำหรับรองรับ “ความเป็นอง”

ของท้องถิ่น: การประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ในระดับชุมชนท้องถิ่น

ในกระแสความเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ที่เคลื่อนไหวอยู่ในสังคมท้องถิ่นเมืองลำพูน กระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ในระดับชุมชนท้องถิ่น ถือเป็นอีกหนึ่งความเคลื่อนไหวที่มีความน่าสนใจในแง่ที่เป็นการเคลื่อนไหวที่มีกลุ่มย่อยทางสังคมหลายกลุ่มเข้ามามีปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจจะหว่างกัน ดังนั้น “ความเป็นยอง” ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นจากความเคลื่อนไหวในระดับนี้ จึงมีความหลากหลายและสลับซับซ้อนอยู่กับเงื่อนไขทางการเมืองวัฒนธรรมของกลุ่มย่อยทางสังคมกลุ่มต่างๆ ที่เข้ามาร่วมประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ในระดับนี้

อย่างไรก็ดีเพื่อให้เห็นความชัดเจนของความเคลื่อนไหวของการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ในระดับชุมชนท้องถิ่น ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจึงได้แบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ส่วนดังนี้ ส่วนแรก เป็นการนำเสนอให้เห็นถึงการก่อตัวของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ในระดับท้องถิ่น และกลุ่มบุคคลที่เข้ามามีบทบาทในกระบวนการดังกล่าว ส่วนที่สอง เป็นการนำเสนอให้เห็นถึงพื้นที่ในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ในความเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ในระดับชุมชนท้องถิ่น และ ส่วนสุดท้าย เป็นการนำเสนอให้เห็นถึง “ความเป็นยอง” ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นจากความเคลื่อนไหวในระดับชุมชนท้องถิ่น

ผู้คนและกลุ่มสังคม ในความเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้างความเป็นยองในระดับชุมชนท้องถิ่น

การก่อตัวขึ้นของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ในระดับชุมชนท้องถิ่น ก็เป็นอีกความเคลื่อนไหวหนึ่งที่ก่อตัวขึ้นภายใต้กระแส “ท้องถิ่นนิยม” เช่นเดียวกับความเคลื่อนไหวในระดับชุมชนวิชาการ หากแต่การเคลื่อนไหวในระดับชุมชนท้องถิ่นนั้นเป็นกระบวนการที่ผู้คนในชุมชนท้องถิ่นตื่นตัวขึ้นมาเพื่อจะค้นหารากเหง้าทางวัฒนธรรมของตนเอง ตามกระแสการรื้อฟื้นและอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ในแง่นี้กระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” จึงเป็นส่วนหนึ่งของกระแสการรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเป็นกระบวนการที่ให้ความหมายกับความเป็นท้องถิ่นว่าเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นยอง

อย่างไรก็ดีหากศึกษาจากพัฒนาการความเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ในระดับชุมชนท้องถิ่นเมืองลำพูน จะพบว่าเป็นกระบวนการที่ก่อตัวขึ้นโดยสัมพันธ์กับการเดินทางเพื่อเชื่อมสัมพันธ์ทางพุทธศาสนาระหว่างพระสงฆ์ในเมือง

ลำพูนกับพระสงฆ์จากเมืองยอง โดยจะพบว่าในช่วงปลายของทศวรรษที่ 2520 พระสงฆ์จากเมืองยองบางกลุ่มได้เดินทางมาศึกษาอยู่ในเมืองลำพูน โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่วัดพระพุทธรบาทตากผ้า อำเภอป่าซาง การเดินทางเข้ามาของพระสงฆ์จากเมืองยอง มีส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้คนในชุมชนท้องถิ่นเมืองลำพูน เริ่มรับรู้ถึงการมีอยู่ของเมืองยอง เกิดเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ของผู้คนเมืองยองที่มากับกลุ่มพระสงฆ์เมืองยองที่กระตุ้นให้คนในท้องถิ่นเมืองลำพูนสนใจที่จะเดินทางไปค้นหารากเหง้า “ความเป็นยอง” ของตนที่เมืองยองประเทศพม่า

กระทั่งในช่วงทศวรรษที่ 2530 พระครูเวฬุวันพิทักษ์¹ (ครูบามหาเชื่อนคำ) อดีตเจ้าอาวาสวัดพระพุทธรบาทตากผ้า เริ่มจัดกิจกรรมทางศาสนาด้วยการชักชวนผู้คนในท้องถิ่นเมืองลำพูน – เชียงใหม่ ไปทอดกฐินที่เมืองยองเพื่อหาทุนทรัพย์ในการบูรณะและก่อสร้างถาวรวัตถุทางพุทธศาสนาในเมืองยอง การจัดกิจกรรมดังกล่าวมีผู้คนจากเมืองลำพูนและเชียงใหม่ร่วมเดินทางไปกับท่านเป็นจำนวนมาก กิจกรรมดังกล่าวนี้จัดมาอย่างต่อเนื่องกระทั่งถึงช่วงทศวรรษ 2540 ภายหลังจากปัญหาสุขภาพการเดินทางไปเมืองยองของท่านจึงงดไป

ความสำคัญของกิจกรรมดังกล่าวนี้ มีผลอย่างยิ่งต่อการสร้างสำนึก “ความเป็นยอง” ให้เกิดขึ้นในระดับชุมชนท้องถิ่นเมืองลำพูน จนทำให้เกิดความเคลื่อนไหวอย่างเป็นรูปธรรมของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ในระดับชุมชนท้องถิ่น ดังจะเห็นได้จากการที่พระครูเวฬุวันพิทักษ์เอง นำเอารูปแบบทางสถาปัตยกรรมของพระธาตุจอมยองที่เมืองยอง มาสร้างจำลองไว้ที่วัดช้างขวานน้อยเหนือเพื่อสร้างสำนึกให้คนยองในเมืองลำพูนรับรู้ถึง “ตัวตน” ทางประวัติศาสตร์ของตนเองที่มีสายสัมพันธ์กับชาวยองที่เมืองยอง

นอกจากนี้ความเคลื่อนไหวอย่างเป็นรูปธรรมยังปรากฏให้เห็นจากบทบาทของพระครูไพศาลธีรคุณ เจ้าอาวาสวัดต้นแก้ว ที่เคยมีประสบการณ์เดินทางไปเมืองยองร่วมกับครูบามหาเชื่อนคำ บทบาทที่สำคัญของท่านคือการจัดทำพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านชาวยองขึ้นที่

¹ พระครูเวฬุวันพิทักษ์ หรือครูบามหาเชื่อนคำ อดีตเจ้าอาวาสวัดพระพุทธรบาทตากผ้า เป็นพระสงฆ์เชื้อสายชาวยองที่มีความเชี่ยวชาญด้านงานออกแบบและก่อสร้างถาวรวัตถุทางพระพุทธศาสนา ในแง่บทบาทที่สำคัญอีกด้านหนึ่งของท่านคือการเดินทางไปบูรณะและก่อสร้างถาวรวัตถุทางพระพุทธศาสนา ที่อยู่ในเมืองยองหลายแห่ง เช่น การก่อสร้างวิหารของวัดหัวโขง และวัดพระธาตุสายเมือง (หนังสืออนุสรณ์พิธีพระราชทานเพลิงศพพระครูเวฬุวันพิทักษ์ 2549: 47) อย่างไรก็ตามน่าสนใจต่อภารกิจของท่านในการเดินทางไปบูรณะถาวรวัตถุทางพระพุทธศาสนา คือ การที่ท่านนำเอารูปแบบทางสถาปัตยกรรมแบบไทยไปสร้างขึ้นที่เมืองยองประเทศพม่า ภารกิจดังกล่าวของท่านจึงมีความสำคัญในแง่ของการใช้ “ความเป็นไทย” เป็นฐานอ้างอิงการปรุงแต่งอัตลักษณ์ของชาวยองที่เมืองยองประเทศพม่า เพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของผู้คนทั้งสองแผ่นดิน เช่นเดียวบทบาทของครูบาบุญชุ่ม ญาณสังวโร จากงานศึกษาของเสมอชัย พูลสุวรรณ (2546)

วัดต้นแก้ว โดยเป็นการเก็บข้าวของเครื่องใช้ในอดีตของชุมชน มาเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์ พระครูไพศาลธีรคุณ (สัมภาษณ์ 3 มีนาคม 2553) บอกกับผู้เขียนว่า แม้การเก็บข้าวของเครื่องใช้ต่างของชุมชนจะมาจากความชอบส่วนตัว แต่ส่วนหนึ่งก็มาจากแรงบันดาลใจที่ได้มีโอกาสไปเมืองยองมาด้วย เพราะเมื่อกลับมาจึงเริ่มมีการก่อตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์อย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม เพื่อให้คนในท้องถิ่นได้เรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับชาวยอง ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของตน

บทบาทของพระสงฆ์ที่เคลื่อนไหวอยู่ในกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ยังคงมีให้เห็นอีกในกรณีของพระครูไพศาลธรรมนุสิฐ เจ้าอาวาสวัดประตูปา อ.เมือง จ.ลำพูน ที่มีบทบาทสำคัญในการรื้อฟื้นประเพณี “สลากย้อม” ขึ้นอีกครั้งทั้งในระดับชุมชน ท้องถิ่นตำบลประตูปา และในระดับจังหวัด โดยประกอบสร้างความหมายว่าเป็นประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวยองเมืองลำพูน นอกจากนี้ในชุมชนประตูปาเองพระสงฆ์อีกรูปหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญอยู่ในการเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” คือ พระปฏิภาณภุริปัญโญ พระลูกวัดประตูปา ซึ่งเป็นหัวหน้ากลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณี ชุมชนประตูปา และมีบทบาทสำคัญในการจัดทำเว็บไซต์ <http://www.watpratupa.com> ที่รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในท้องถิ่น รวมถึงข้อมูลเกี่ยวกับ “ความเป็นยอง” ในด้านต่างๆ ทั้งในส่วนของความเป็นมาและวัฒนธรรม ที่น่าสนใจคือเว็บไซต์ของวัดประตูปา ไม่เพียงจะเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชนประตูปา เท่านั้น หากยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมด้านวัฒนธรรมของชุมชนออกสู่ภายนอกอีกด้วย ในแง่เว็บไซต์ของชุมชนประตูปาจึงถือเป็นพื้นที่หนึ่งในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ของชุมชนประตูปา

นอกจากบทบาทของพระสงฆ์แล้วในกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ในระดับชุมชนท้องถิ่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็น องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน (อบจ.ลำพูน) และเทศบาลตำบล หรือแม้แต่องค์กรวัฒนธรรมในระดับชุมชน เช่น สภาวัฒนธรรมก็เป็นอีกลักษณะหนึ่งที่เข้ามามีบทบาทในความเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” โดยที่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีบทบาทสำคัญในแง่ของการให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ของชุมชนท้องถิ่น เช่น บทบาทของ อบจ.ลำพูน ในการให้การสนับสนุนการจัดงานประเพณีสลากย้อมที่วัดพระธาตุหริภุญชัยเป็นประจำทุกปี ส่วนบทบาทขององค์กรจัดตั้งในระดับชุมชน เช่น สภาวัฒนธรรมชุมชนประตูปาก็มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ผ่านงานทำโครงการวิจัยท้องถิ่น เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นดูเหมือนความเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ในระดับชุมชนท้องถิ่น จะมีลักษณะกระจายตัว กล่าวคือเป็นการดำเนินงานเฉพาะในระดับชุมชนท้องถิ่นของตนเอง อย่างไรก็ตามในปีพ.ศ.2548 ท่ามกลางบรรยากาศเฉลิมฉลอง 200 ปี ของการตั้งถิ่นฐานของชาวยอง กลุ่มคนยองในจังหวัดลำพูนมีความพยายามที่จะรวมตัวกันเป็นองค์กร ที่ทำหน้าที่ในการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของชาวยอง จึงได้รวมตัวกันในนามของชมรมชาวยองจังหวัดลำพูน และต่อมาในปี 2550 ได้จดทะเบียนยกฐานะเป็น “สมาคมชาวยอง” โดยตัดคำว่า “จังหวัดลำพูน” ออกไป ด้วยเหตุผลที่วิทย์ จันทรโอี่ยม (สัมภาษณ์ 18 เมษายน 2553) นายกสมาคมชาวยองอธิบายกับผู้เขียนว่า “เพื่อจะได้ไม่จำกัดเฉพาะคนยองที่อยู่ในลำพูนเท่านั้น เพราะคนยองอยู่หลายที่ แต่เราเอาลำพูนเป็นศูนย์กลาง เพราะคนลำพูนอยู่เยอะ”

การเกิดขึ้นของสมาคมชาวยองมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” ในระดับชุมชนท้องถิ่น ที่ทำให้การเคลื่อนไหวมีการรวมตัวกันเป็นองค์กรมีระบบมากขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็มีข้อควรพิจารณาว่าการเกิดขึ้นของสมาคมชาวยองจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการผูกขาดการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ไว้ที่สมาคมชาวยองอย่างเดียวหรือไม่ ข้อควรพิจารณานี้เกิดขึ้นเมื่อผู้เขียนได้มีโอกาสเข้าร่วมประชุม¹ ประจำเดือนของสมาคมชาวยอง เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2552 ในการประชุมครั้งนั้น ที่ประชุมมีวาระประชุมที่สำคัญ คือ การพิจารณาเรื่องรูปแบบการแต่งกายของชาวยอง เพื่อกำหนดให้เป็นรูปแบบทางวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวยอง ในงานนี้ผู้เขียนจึงตั้งข้อสังเกตต่อการผูกขาดความหมายของ “ความเป็นยอง” ของสมาคมชาวยอง

อย่างไร้ผู้เขียนพบว่า บทบาทที่สำคัญของสมาคมชาวยอง คือ การทำหน้าที่ผลิตซ้ำชุดความรู้เกี่ยวกับ “ความเป็นยอง” ในรูปแบบต่างๆ เช่น การร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดกิจกรรมสัมมนาทางวิชาการเกี่ยวกับคนยอง การจัดพิมพ์หนังสือวิชาการเกี่ยวกับคนยอง หรือล่าสุดคือการจัดพิมพ์ วรรณเทศนาเรื่องตำนานพระธาตุจอมยอง ออกจำหน่ายให้วัดต่างๆ เพื่อนำไปเทศนาให้ศรัทธาชาวบ้านได้ฟังในงานเทศกาลและประเพณีต่างๆ ของชุมชน บทบาทที่สัมพันธ์กับชุมชนทางวิชาการของสมาคมชาวยองนี้ วิทย์ จันทรโอี่ยม (สัมภาษณ์ 18 เมษายน 2553) นายกสมาคมชาวยอง อธิบายกับผู้เขียนว่า ทางสมาคมให้ความสำคัญกับงานวิชาการเพราะเห็นว่าส่วนสำคัญที่ทำให้คนยองได้รู้ถึงรากเหง้าของตนเอง และเกิดความภาคภูมิใจใน “ความเป็นยอง”

¹ ผู้เขียนเข้าร่วมประชุมในฐานะผู้สังเกตการณ์ และวันดังกล่าวมีครูและครุศึกษานิเทศก์จากโรงเรียนปาดาลบ้านธิพิทยาสรรค์ ซึ่งทำโครงการวิจัยท้องถิ่นเกี่ยวกับความเป็นมาและวัฒนธรรมของชาวยอง เข้าร่วมสังเกตการณ์อยู่ด้วย

สำหรับในประเด็นความเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ในระดับชุมชนท้องถิ่นนี้ ผู้เขียนพบข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า กลุ่มบุคคลที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” ส่วนใหญ่จะเป็นชนชั้นระดับปัญญาชนของชุมชนท้องถิ่น ดังจะเห็นได้จากสมาชิกของสมาคมชาวยองเองส่วนใหญ่จะเป็นข้าราชการครู ที่ยังรับราชการอยู่หรือบางส่วนได้เกษียณอายุราชการแล้ว ถึงสมาชิกบางส่วนก็เป็นข้าราชการที่มีบทบาทสำคัญระดับจังหวัด ขณะที่ความเคลื่อนไหวของชุมชนชาวยองเองผู้มีบทบาทสำคัญในการประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” ก็เป็นบุคคลระดับปัญญาชน เช่น พระครูไพศาลธรรมนุสิฐ เจ้าอาวาสวัดประตูปา ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการรื้อฟื้นประเพณีสลากย้อย ก็มีฐานะเป็นถึงอาจารย์ในวิทยาลัยสงฆ์จังหวัดลำพูน แม้แต่พระปฏิภาณที่มีบทบาทในการจัดทำเว็บไซต์ เพื่อเป็นพื้นที่สื่อสารอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ของชุมชนวัดประตูปาเอง ก็มีสถานะเป็นพระนิสิตในวิทยาลัยสงฆ์จังหวัดลำพูน หรือแม้แต่พระครูไพศาลธีรคุณ เจ้าอาวาสวัดต้นแก้ว ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดสร้างพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านชาวยอง แม้จะไม่มีความรู้ในระดับที่สูง แต่ท่านเองก็ถือเป็นผู้นำความคิดในชุมชน ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชน

ต่อประเด็นดังกล่าวข้างต้นผู้เขียนเห็นว่ากระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ของกลุ่มปัญญาชนในชุมชนท้องถิ่น ที่มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำในการรื้อฟื้นวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ในแง่นี้หากพิจารณาถึงมิติความสัมพันธ์เชิงอำนาจ จึงเห็นได้ว่ากลุ่มปัญญาชนท้องถิ่นจึงเป็นผู้ที่มีอำนาจในการประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” นั้นหมายความว่ากระบวนการประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” นั้นส่วนหนึ่งต้องอาศัยทุนทางความรู้ของกลุ่มปัญญาชนในระดับท้องถิ่นมาเป็นพลังในการขับเคลื่อนกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ในระดับชุมชนท้องถิ่น

พื้นที่การประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” ของชุมชนท้องถิ่น

หากพิจารณาในแง่ของพื้นที่ในการประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” ของความเคลื่อนไหวในระดับชุมชนท้องถิ่น สามารถแบ่งได้เป็น 2 พื้นที่ คือ พื้นที่ประเพณี ซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น ที่จะให้เป็นพื้นที่ในการสื่อสารอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” และพื้นที่แบบใหม่ที่ผู้คนในชุมชนท้องถิ่นช่วยของการสร้างขึ้น เพื่อเป็นพื้นที่ในการสื่อสารอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นชาวยองกับคนภายนอกและคนในชุมชนเอง โดยแต่ละพื้นที่มีรายละเอียดดังนี้

- พื้นที่ประเพณีกับการสร้าง “ความเป็นยอง” ของชุมชนท้องถิ่น ในกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ในระดับชุมชนท้องถิ่น พื้นที่ที่มีความสำคัญ และมักจะ

รับการรื้อฟื้นจากผู้คนในชุมชนท้องถิ่นให้เป็นพื้นที่ในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ คือ พื้นที่ประเพณี ผู้เขียนเห็นว่าพื้นที่ประเพณีถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นที่จะถูกนำมาใช้เป็นกรณีแรกๆ ในกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ ในแง่ที่เป็นต้นทุนสำคัญในการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของตนเอง

ตัวอย่างของการใช้พื้นที่ประเพณีท้องถิ่น ในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ ความเป็นยอง เห็นได้จากกรณีของการรื้อฟื้นประเพณีสลากย้อม ทั้งในส่วนของกรรือฟื้นที่วัดพระธาตุหริภุญชัย และการรื้อฟื้นในชุมชนท้องถิ่นตำบลประตูปา ขึ้นมาเพื่อสร้างความหมายให้เป็นประเพณีท้องถิ่นของชาวยองเมืองลำพูน การรื้อฟื้นประเพณีสลากย้อมเกิดจากการสนับสนุนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ให้ทุนสนับสนุนการจัดกิจกรรม โดยในส่วนของกรรือฟื้นที่วัดพระธาตุหริภุญชัยนั้น องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูนเป็นผู้ให้การสนับสนุน ขณะที่การรื้อฟื้นในระดับท้องถิ่น

อย่างไรก็ดีมีความน่าสนใจว่าการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ผ่านพื้นที่ประเพณีสลากย้อมนี้ ถูกแปรรูปให้เป็น “สินค้าวัฒนธรรม” เพื่อที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น ดังจะเห็นได้จากการยกระดับงานประเพณีสลากย้อมที่เคยเป็นเพียงประเพณีในชุมชนในท้องถิ่นที่ไม่ได้จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยความร่วมมือทั้งในแง่ของทุนทรัพย์และแรงงานของผู้คนในชุมชน แต่เมื่อประเพณีสลากย้อมถูกแปรรูปให้เป็น “สินค้าวัฒนธรรม” ประเพณีสลากย้อมจึงถูกยกระดับให้เป็นงานประจำปีของจังหวัด ที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี โดยที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุนทั้งในส่วนของทุนทรัพย์ในการจัดทำต้นสลากย้อมของแต่ละชุมชน เพื่อให้ทุกชุมชนส่งต้นสลากย้อมมาร่วมงาน ให้งานมีความยิ่งใหญ่ และในส่วนของกรให้เงินรางวัลกับการประกวดต้นสลากย้อม

ในแง่ที่ผู้เขียนเห็นว่ากรทำให้ประเพณีสลากย้อมกลายเป็น “สินค้าวัฒนธรรม” ส่งผลให้ความหมายของประเพณีสลากย้อมเปลี่ยนไปในการรับรู้ของผู้คน จากเดิมที่เป็นประเพณีสื่อความหมายถึงการอุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษ ถูกปรับเปลี่ยนไปให้มีความหมายถึงงานรื่นเริงและการประกวดประชันชิงชัย ความงามของต้นสลากย้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานสลากย้อมประจำปีของวัดพระธาตุหริภุญชัย ที่ชุมชนต่างๆ ในท้องถิ่นเมืองลำพูนจะส่งต้นสลากย้อมเข้าประกวดเป็นจำนวนมาก จนเกิดเป็นธุรกิจรับจ้างทำต้นสลากย้อมขึ้นในช่วงเทศกาลดังกล่าว การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ทำให้ต้องตั้งข้อสังเกตว่า กรรือฟื้นวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนท้องถิ่นนั้น แม้อาณาหนึ่งจะเป็นการส่งเสริม “คุณค่า” ให้กับความเป็นท้องถิ่น แต่อีกด้านหนึ่งหากมุ่งแต่นำเอาประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นก็อาจถูกทำลายจากคนในท้องถิ่นเอง

นอกจากประเพณีสลากย้อมแล้วยังมีประเพณีอื่นๆ อีกที่ถูกใช้เป็นพื้นที่สื่อสารอัตลักษณ์ความเป็นยอง เช่น ประเพณีตานไม้ไผ่ในวันยี่เป็ง ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของการจัดงานวันลอยกระทงของชุมชนชาวยองในเขตอำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน หรือประเพณีปอยหลวง ประเพณีปอยลูกแก้ว เป็นต้น สำหรับประเพณีปอยลูกแก้วนั้นถูกรื้อฟื้นขึ้นอย่างเป็นทางการในชุมชนท้องถิ่นตำบลประดู่ป่า ที่จัดงานปอยลูกแก้วเป็นประจำทุกปีในปิดภาคเรียนเพื่อให้กลุ่มเยาวชนชายในชุมชนได้เข้ามาบรรพชาเป็นสามเณร ในช่วงปิดภาคเรียนฤดูร้อน เป็นต้น

- การสร้างพื้นที่แบบใหม่เพื่อสื่อสารอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ของชุมชนท้องถิ่นในความเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ในระดับชุมชนท้องถิ่น นอกจากพื้นที่ประเพณีเป็นพื้นที่ในการประกอบสร้างอัตลักษณ์แล้ว ชุมชนท้องถิ่นยังได้สร้างพื้นที่แบบใหม่ขึ้นมาเพื่อเพิ่มพื้นที่การประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ในระดับชุมชนท้องถิ่นอีกด้วย ความน่าสนใจก็คือพื้นที่ที่สร้างขึ้นใหม่นี้ไม่เคยมีอยู่ในชุมชน แต่เป็นพื้นที่ทางการสื่อสารรูปแบบใหม่ที่ผู้คนในชุมชนท้องถิ่นสร้างขึ้น เพื่อสื่อสารอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” กับคนภายนอกชุมชนและคนในชุมชนท้องถิ่น

ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดถึงการสร้างพื้นที่ในการประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” ของชุมชนท้องถิ่นชาวยอง คือ กรณีของชุมชนเวียงยองที่วัดต้นแก้ว จัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านชาวยองขึ้น เพื่อเป็นสถานที่บอกเล่าถึงเรื่องราวความเป็นมาและวิถีชีวิตของคนยอง อย่างไรก็ตามผู้เขียนพบข้อสังเกตที่ว่า หากพิจารณาข่าวของในพิพิธภัณฑ์แล้ว อาจหาความแตกต่างของ “ความเป็นยอง” จาก “ความเป็นท้องถิ่นล้านนา” ไม่ได้เลย เพราะข่าวของเครื่องใช้ส่วนใหญ่ก็มีลักษณะเช่นเดียวกับเครื่องใช้ไม้สอยของผู้คนในดินแดนภาคเหนือโดยทั่วไป ในประเด็นนี้เจ้าอาวาสวัดต้นแก้ว พระครูไพศาลธีรคุณ (สัมภาษณ์ 3 มีนาคม 2553) อธิบายให้ผู้เขียนฟังว่า อันที่จริงสิ่งของต่างๆ ที่อยู่ภายในพิพิธภัณฑ์ก็ไม่แตกต่างจากของใช้ในชุมชนท้องถิ่นอื่นๆ ทั้งหมด แต่ที่ตั้งชื่อว่าพิพิธภัณฑ์ว่า “พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านชาวยอง” ก็เพราะเป็นการตั้งชื่อเพื่อสื่อความหมายว่าพิพิธภัณฑ์นี้ตั้งอยู่ชุมชนชาวยอง ส่วน “เฮือนยอง” ที่เพิ่งสร้างเสร็จก็ไม่ต่างอะไรกับเฮือนพื้นเมืองทั่วไป แต่เมื่อตั้งอยู่ในชุมชนคนยองก็เรียกว่าเฮือนยอง เพราะในอดีตคนในชุมชนเวียงยองเองก็ปลูกบ้านในลักษณะนี้กัน ในแง่นี้พิพิธภัณฑ์จึงไม่ได้ทำหน้าที่เพียงเพื่อจัดแสดงช่างของเครื่องใช้ หากแต่มีบทบาทที่สำคัญในฐานะที่เป็นพื้นที่ในการประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” เพื่อสื่อสารกับผู้คนที่มีโอกาสเข้ามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์แห่งนี้

ภาพที่ 3.2 การจัดแสดงข้าวของเครื่องใช้ชาวยอง ภายในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านชาวยอง วัดต้นแก้ว

ภาพที่ 3.3 พิพิธภัณฑ์ผ้าโบราณ เอือนยองวัดต้นแก้ว

นอกจากการสร้างพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านชาวยอง ซึ่งเป็นสถานที่ถาวรที่จะถูกใช้เป็นพื้นที่ในการประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” แล้ว ชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดลำพูนยังตื่นตัวที่จะสร้างกระแสส่งเสริมและอนุรักษ์ “ความเป็นยอง” ด้วยการจัดงานจัดงานเทศกาลทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น (event) ขึ้นในชุมชนท้องถิ่นชาวยองเมืองลำพูนด้วย โดยใช้ “ความเป็นยอง” มาเป็นประเด็นหลักในการจัดงาน เช่น จัดงาน “โดยฮอยปะ เก้าฮากเหง้าจายยอง 202 ปี” ในระหว่างวันที่ 7-9 เมษายน 2551 โดยเทศบาลตำบลเวียงยอง ร่วมกับสมาคมชาวยองและสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดลำพูน หรือกรณีของสภาวัฒนธรรมชุมชนประตูป้า จัดงาน “โดยหาฮีตฮอย ฮากเหง้าจายยอง” ขึ้นเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2550 รูปแบบการจัดงานทั้งสองครั้งข้างเป็นการจัดกิจกรรม

ที่เผยแพร่วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชาวยอง ผ่านการแสดงวัฒนธรรมของชาวยอง เช่น การฟ้อนยอง การแต่งกายแบบยอง การจัดประกวดธำมรงค์ของกลุ่มเยาวชน การสาธิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวยอง ที่น่าสนใจก็คือการจัดให้เวทีเสวนาทางวิชาการ โดยเชิญนักวิชาการ มาร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นมาของชาวยองในเมืองลำพูน

ภาพที่ 3.4 บรรยายการเสวนาทางวิชาการในงาน “โดยหาฮีตฮอย ฮากเหง้าชาวยอง”

การจัดงานเทศกาลทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นทั้งสองงานดังกล่าวข้างต้น แสดงว่ากระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ก่อตัวมาภายใต้บริบทของกระแส รื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังเห็นได้จากชื่องานที่แสดงให้เห็นถึงการกลับไปค้นหารากเหง้าในอดีต ของชาวยอง ที่น่าสนใจก็คือว่าแม้ทั้งสองงานจะจัดขึ้นในพื้นที่ต่างกัน แต่หากพิจารณาถึงผู้มี บทบาทในการจัดงาน พบว่าเป็นบุคคลกลุ่มเดียวกัน คือ สมาคมชาวยอง ในกรณีแรกเป็นความ ร่วมมือของสมาคมโดยตรง แต่ในกรณีสองนี้แม้จะไม่เห็นถึงความร่วมมือโดยตรงของสมาคม ชาวยองแต่ผู้มีบทบาทสำคัญในสภาวัฒนธรรมชุมชนวัดประตูปาคือ อาจารย์เมืองดี นนทะธรรม ซึ่งมีตำแหน่งเป็นเลขานุการสมาคมคนยอง รูปแบบการจัดงานของทั้งสองที่จึงมีลักษณะเดียวกัน และเชิญนักวิชาการกลุ่มเดียวกันไปให้ความรู้เกี่ยวกับคนยองในชุมชนท้องถิ่น ในแง่นี้จึงแสดงให้เห็นถึงบทบาทของสมาคมชาวยองในความเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ในระดับชุมชนท้องถิ่นที่มีบทบาทในการเชื่อมโยง “ความเป็นยอง” ในโลกวิชาการ เข้ากับ “ความเป็นยอง” ในระดับชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นบทบาทที่มีความสำคัญในแง่ที่ว่า เป็น การสืบหาแหล่งอ้างอิงทางวิชาการให้กับกระบวนการเคลื่อนไหวในระดับชุมชนท้องถิ่น

นอกจากนี้กระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ในระดับชุมชนท้องถิ่นยังเลือกให้พื้นที่สื่อสารมวลชนในระดับท้องถิ่น เป็นพื้นที่ในสื่อสาร “ความเป็นยอง” กับผู้คนในชุมชนและนอกชุมชนอีกด้วย เช่น การใช้สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดลำพูน เป็นพื้นที่ในการประกอบสร้างและสื่อสารอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” โดยผู้ดำเนินรายการส่วนใหญ่โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ที่ดำเนินรายการธรรมะจะใช้ภาษายองในการดำเนินรายการ หรือรายการเพลงลูกทุ่งผู้ดำเนินรายการก็จะใช้ภาษายองในการดำเนินรายการ การใช้พื้นที่สื่อเป็นพื้นที่ในการประกอบสร้างและสื่อสารอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” เป็นการเคลื่อนไหวที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น ภายหลังที่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 และเกิดสถานีวิทยุชุมชนขึ้นเป็นจำนวนมากในท้องถิ่นต่างๆ วิทยุชุมชนจึงเป็นอีกพื้นที่หนึ่งในการแสดงออกทางวัฒนธรรมที่เอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งเอกลักษณ์ด้านภาษา วิทยุชุมชนในชุมชนท้องถิ่นชาวยองเมืองลำพูน จึงใช้ภาษายองในการดำเนินรายการซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงออกทางวัฒนธรรมด้านภาษาของชาวยอง นอกจากสื่อวิทยุแล้วชุมชนท้องถิ่นชาวยอง เช่น ชุมชนประตูป่า ยังใช้พื้นที่สื่ออินเทอร์เน็ตเป็นพื้นที่ในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ของชุมชนท้องถิ่นด้วยดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

โดยสรุปแล้วจะเห็นได้ว่า ความเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ในระดับชุมชนท้องถิ่น เป็นการเคลื่อนไหวที่มีความน่าสนใจแง่ของการใช้พื้นที่ในการประกอบสร้างและสื่อสารความหมายของ “ความเป็นยอง” ที่หลากหลายตามแต่ละชุมชนท้องถิ่น ทำให้ความเป็นยองที่ถูกประกอบสร้างขึ้นในระดับชุมชนท้องถิ่นมีความหลากหลายตามพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชาวยองแต่ละชุมชนในเมืองลำพูน ที่จะเลือกสรรประกอบสร้างความเป็นยอง ให้เข้ากับเงื่อนไขและผลประโยชน์ทางการเมืองวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน

“ความเป็นยอง” ที่หลากหลายในชุมชนท้องถิ่น

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า ความเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ระดับชุมชนท้องถิ่น มีความหลากหลายทั้งในแง่ของบุคคลและกลุ่มบุคคลที่หลากหลาย ผ่านการใช้พื้นที่ในการประกอบสร้างความหมายที่หลากหลาย จึงทำให้ “ความเป็นยอง” ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมีความหลากหลายตามไปด้วย ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะพิจารณาถึงอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นภายใต้ความเคลื่อนไหวในระดับชุมชนท้องถิ่น จะมีความหลากหลายตามแต่พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน แต่หาก

พิจารณาแล้วจะพบว่าลักษณะที่สำคัญของ “ความเป็นยอง” ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นในระดับท้องถิ่นนั้นมีลักษณะที่สำคัญอยู่ 2 ประการ คือ

ประการแรก เป็นอัตลักษณ์ที่มีลักษณะร่วมกันบางประการ เนื่องจากกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์เป็นผลมาจากสำนึกร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่นว่าเป็นกลุ่มเดียวกัน ในแง่นี้จึงทำให้ “ความเป็นยอง” ต้องมีลักษณะร่วมกันบางประการ ผู้เขียนพบว่าลักษณะร่วมกันบางประการของ “ความเป็นยอง” เป็นผลมาจากในเคลื่อนไหวของการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ในระดับท้องถิ่น ที่อ้างอิงอยู่กับชุดความรู้ทางวิชาการ จึงทำให้การให้ความหมายของ “ความเป็นยอง” ของกระบวนการเคลื่อนไหวในระดับท้องถิ่น มีบางส่วนที่มีลักษณะร่วมกัน เช่น “ความเป็นยอง” ในมิติทางประวัติศาสตร์ที่ต่างให้ความหมายกับ “ความเป็นยอง” ว่าคือกลุ่มคนที่อพยพมาจากเมืองยอง หรือในมิติทางวัฒนธรรมที่รูปแบบทางวัฒนธรรมของชาวยองบางประการถูกยอมรับร่วมกัน เช่น การอู้กายอง และการฟ้อนยอง เป็นต้น

ประการที่สอง เนื่องจากความเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ในระดับชุมชนท้องถิ่นเป็นความเคลื่อนไหวภายใต้กระแส “ท้องถิ่นนิยม” ที่กระตุ้นให้ผู้คนในชุมชนท้องถิ่น หันกลับมาค้นหารากเหง้าทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชุมชนท้องถิ่นของตนเอง กระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” จึงเป็นส่วนหนึ่งของการรื้อฟื้นวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ในแง่นี้ “ความเป็นยอง” ที่ประกอบสร้างขึ้นภายใต้ความเคลื่อนไหวในระดับชุมชนท้องถิ่นจึงมีความหลากหลาย ตามการให้ความหมายของแต่ละชุมชน ที่มีพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

ในแง่นี้ “ความเป็นยอง” จึงเป็นเรื่องของสำนึกท้องถิ่นของแต่ละชุมชนที่จะประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” โดยสัมพันธ์กับความเป็นท้องถิ่น ดังนั้น “ความเป็นยอง” ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นในระดับชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นอะไรก็ได้ที่มาจากสำนึกของคนในท้องถิ่น ที่มีพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับกลุ่มคนยอง จนเกิดเป็นสำนึก “ความเป็นยอง” และประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” ให้เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นตนเอง

โดยสรุปแล้วความเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเป็นยองในระดับชุมชนท้องถิ่น ได้ประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ขึ้นจากสำนึกความเป็นท้องถิ่นของชุมชนต่างๆ ในจังหวัดลำพูน ที่มีพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนยอง จนเกิดเป็นสำนึก “ความเป็นยอง” ทำให้เมื่ออยู่ภายใต้กระแส “ท้องถิ่นนิยม” ผู้คนในชุมชนชาวยองจึงประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” ให้เป็นอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชนท้องถิ่น อย่างไรก็ตามก็ดีผู้เขียนพบว่าลักษณะความหลากหลายของ “ความเป็นยอง” ที่ถูก

ประกอบสร้างขึ้นภายใต้ความเคลื่อนไหวในระดับชุมชนท้องถิ่น ได้เปิดโอกาสให้ผู้คนได้เลือกใช้ชุดความหมายของ “ความเป็นยอง” ที่สอดคล้องกับเงื่อนไขทางการเมืองวัฒนธรรมและผลประโยชน์ของแต่ละกลุ่มได้อย่างอิสระ “ความเป็นยอง” จึงมีความลื่นไหล สามารถปรับตัวเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับบริบทต่างๆ ได้ตามแต่สถานการณ์และเงื่อนไขทางการเมืองทางวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มทางสังคม

ยองโลก: หน่วยงานราชการกับการประกอบสร้าง “ความเป็นยอง”

ความเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” อีกระดับหนึ่งในสังคมท้องถิ่นเมืองลำพูนที่มีความน่าสนใจ คือ ความเคลื่อนไหวในระดับของหน่วยงานราชการ บทบาทของหน่วยงานราชการในกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเป็นยอง เริ่มก่อตัวมาตั้งแต่นั้นในช่วงกลางทศวรรษที่ 2530 ผ่านการสนับสนุนให้มีการจัดประกวดธิดาของ ในงานกาชาดและงานฤดูหนาวของจังหวัดลำพูนตั้งแต่ปี 2536 โดยกำหนดให้ผู้เข้าประกวดจะต้อง “อุ้มกายยอง” และแต่งกายแบบแม่หญิงชาวยอง ในแง่ที่เวทีประกวดสาวงาม จึงพื้นที่ในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ผ่านรูปแบบทางวัฒนธรรมทางภาษาและการแต่งกายของชาวยอง

อย่างไรก็ดีความเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ในระดับของหน่วยงานราชการ มีความเคลื่อนไหวที่น่าสนใจอย่างยิ่งเมืองทางจังหวัดลำพูนร่วมกับหน่วยงานต่างๆ จัดงาน “สืบสานตำนานยองลำพูน – ยองโลก” ขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ – 2 มีนาคม 2553 ความเคลื่อนไหวดังกล่าวมีผลอย่างยิ่งต่อการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ในสังคมท้องถิ่นเมืองลำพูน ดังจะเห็นได้ว่าเป็นความเคลื่อนไหวครั้งแรกที่พยายามจะยกระดับ “ความเป็นยอง” ให้เป็น “อัตลักษณ์ข้ามชาติ” (transnational identity) ด้วยการสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างคนยองเมืองลำพูนกับพี่น้องชาวยองที่เมืองยองประเทศพม่า โดยมีการเชิญชาวยองจากประเทศพม่ากว่า 20 คนเดินทางเข้ามาร่วมงานครั้งนี้ด้วย

ความสำคัญของงาน “สืบสานตำนาน ยองลำพูน – ยองโลก” ที่มีต่อกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนจึงจะให้การจักงานดังกล่าวเป็นกรณีศึกษาถึงความเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ในระดับของหน่วยงานราชการ โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนแรก เป็นการศึกษาถึงที่มาของการจัดงานสืบสานยองลำพูน – ยองโลก และกลุ่มบุคคลและองค์กรที่เข้ามามีส่วนร่วมกับทางหน่วยงานราชการในการงานครั้งนี้ ส่วนที่สอง เป็นการศึกษาถึงรูปแบบการจัดงานที่มีความสำคัญต่อกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” และส่วนสุดท้าย เป็นวิเคราะห์ถึง

“ความเป็นยอง” ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นจากความเคลื่อนไหวในระดับหน่วยงานราชการ โดยแต่ละส่วนมีรายละเอียดดังนี้

ที่มาของงานสืบสานตำนานคนยองลำพูน - ยองโลก

งานสืบสานตำนานคนยองลำพูน – ยองโลก จัดขึ้นโดยจังหวัดลำพูน โดยมีวัตถุประสงค์ตามที่ระบุไว้ในคำสั่งจังหวัดลำพูน ที่ 188/2553 เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานสืบสานตำนานคนยองลำพูน – ยองโลกว่า เพื่อเป็นการขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัดลำพูน ตามแผนพัฒนาจังหวัดลำพูน ประจำปี 2553 ที่มุ่งเน้นการนำเสนอถึงวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ของพี่น้องชาวจังหวัดลำพูน ซึ่งส่วนใหญ่สืบเชื้อสายมาจากชาวยอง ซึ่งสอดคล้องกับวาระแห่งยุทธศาสตร์จังหวัดลำพูน ด้านการพัฒนาให้เป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเชิงวัฒนธรรมล้านนาและเชิงนิเวศน์ อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนในจังหวัดเพื่อพัฒนาไปสู่เมืองแห่งสุดยอดผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาคนลำพูน

จากวัตถุประสงค์ของการจัดงานดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นได้ว่าการจัดงานสืบสานตำนานคนยองลำพูน – ยองโลก ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว และสินค้าภูมิปัญญาของจังหวัดลำพูน การจัดงานครั้งนี้จึงเป็นส่วนหนึ่งของความเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” ในท้องถิ่นเมืองลำพูนที่อยู่ภายใต้กระแสการท่องเที่ยวที่เติบโตขึ้นมาพร้อมกับกระแส “ท้องถิ่นนิยม” ที่กระตุ้นให้ผู้คนในชุมชนท้องถิ่นสร้างคุณค่าให้กับความเป็นท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชนซึ่งส่วนหนึ่งของนโยบายพัฒนาของประเทศไทยที่เติบโตขึ้นในช่วงหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญปีพ.ศ.2540 ที่หันมาให้ความสำคัญกับศักยภาพของท้องถิ่นในการพัฒนาตนเอง

ผู้เขียนพบว่า แม้การจัดงานครั้งนี้หน่วยงานราชการระดับจังหวัดจะมีบทบาทเป็นเจ้าภาพหลัก แต่ในคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการจัดงาน มีการแต่งตั้งบุคคลจากหลายภาคส่วนเข้ามาเป็นคณะกรรมการจัดงาน เช่น การแต่งตั้งพระครูไพศาลธีรคุณ เจ้าอาวาสวัดต้นแก้ว เป็นกรรมการอำนวยการ การแต่งตั้งแสง มาละแซม เป็นประธานกรรมการฝ่ายวิชาการ หรือการแต่งตั้งคณะกรรมการของสมาคมชาวยองหลายคนเป็นกรรมการในฝ่ายต่างๆ ในประเด็นนี้ผู้เขียนเห็นว่าทางจังหวัดพยายามที่จะให้ภาคส่วนต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดงาน แต่ขณะเดียวกันก็ข้อสังเกตว่า บุคคลที่เข้ามาเป็นคณะกรรมการจัดงานส่วนใหญ่จะเป็นบุคคลที่มีบทบาทเคลื่อนไหวอยู่ในการประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” ในระดับต่างๆ อยู่ก่อนแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของแสง มาละแซม ที่มีบทบาทเคลื่อนไหวอยู่ทั้งในระดับแวดวงวิชาการในฐานะที่เป็นนักวิชาการท้องถิ่นและในระดับชุมชนท้องถิ่นในฐานะที่เป็นกรรมการของสมาคมชาวยอง

การที่บุคคลในหลายภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทในการเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ในระดับต่างๆ อยู่ก่อนแล้ว เข้ามาเป็นคณะกรรมการจัดงาน มีความน่าสนใจอย่างยิ่งที่การจัดงานครั้งนี้จะเป็นการจัดงานที่นำเอา “ความเป็นยอง” ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นจากทั้งในระดับชุมชนวิชาการและในระดับชุมชนท้องถิ่นมาอยู่ร่วมกันภายในงาน ในแง่นี้พื้นที่ของการจัดงานจึงเป็นพื้นที่ของการปะทะกันของ “ความเป็นยอง” ในชุดความหมายต่างๆ

นอกจากความน่าสนใจของกลุ่มบุคคลหลายภาคส่วนที่เข้ามาเป็นคณะกรรมการจัดงานแล้ว อีกส่วนหนึ่งที่มีความน่าสนใจอย่างยิ่งสำหรับการจัดงานครั้งนี้ คือ การเลือกพื้นที่ในการจัดงาน เนื่องจากกลุ่มคนของกระจายตัวตั้งถิ่นฐานอยู่ในหลายพื้นที่ในจังหวัดลำพูน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอป่าซาง ดังนั้นในการเลือกสถานที่จัดงานสืบสานตำนานของลำพูน – ยองโลก จึงเป็นกระบวนการเลือกสถานที่ที่มีความน่าสนใจดังนี้

ก่อนที่ทางคณะกรรมการจัดงานจะตัดสินใจเลือกพื้นที่ถนนสายวัฒนธรรมบ้านเวียงยอง (ตั้งแต่วัดต้นแก้วถึงข่วงท่าสิงห์) เป็นสถานที่จัดงาน คณะกรรมการได้มีการพิจารณาพื้นที่หลายพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวยองในเมืองลำพูน โดยมีการเสนอพื้นที่จัดงานให้ทางคณะกรรมการพิจารณา 3 แห่ง (แสง มาละแซม สัมภาษณ์ 6 มีนาคม 2553) ได้แก่

บ้านดอนหลวง อำเภอป่าซาง เนื่องจากพิจารณาเห็นว่าเป็นชุมชนชาวยองที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน และยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวยองมาได้อย่างต่อเนื่อง ที่สำคัญชุมชนบ้านดอนหลวงมีผ้าฝ้ายทอมือเป็นสินค้าของท้องถิ่นที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก การจัดงานในพื้นที่ชุมชนบ้านดอนหลวงจึงจะเป็นทั้งการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมวัฒนธรรมของชาวยอง และยังเป็นการประชาสัมพันธ์สินค้าของท้องถิ่นบ้านดอนหลวงอีกด้วย

นอกจากบ้านดอนหลวงแล้วส่วน พื้นที่อำเภอแม่ทา เป็นอีกหนึ่งพื้นที่ที่ถูกเสนอตัวให้เป็นพื้นที่ในการจัดงาน ในฐานะที่เป็นอีกหนึ่งพื้นที่ในจังหวัดลำพูนที่มีกลุ่มคนของตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นจำนวนมาก และที่สำคัญก็คือภายในอำเภอแม่ทาเอง มีงานหัตถกรรมไม้แกะสลักเป็นสินค้าท้องถิ่นที่ยังไม่เป็นที่รู้จักมากนัก การจัดงานในพื้นที่อำเภอแม่ทาจึงเป็นการประชาสัมพันธ์สินค้าท้องถิ่นของอำเภอแม่ทาให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งของส่งเสริมเศรษฐกิจของอำเภอแม่ทา

พื้นที่ถนนสายวัฒนธรรมบ้านเวียงยอง เป็นอีกหนึ่งพื้นที่ที่ถูกเสนอตัวให้เป็นพื้นที่ในการจัดงาน เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาสัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐานของ

ชาวยของกลุ่มแรกที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองลำพูน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเชื้อสายเจ้าเมืองยอง และชนชั้นปกครองของเมืองยอง นอกจากนี้พื้นที่ดังกล่าวยังมีโบราณสถานที่สำคัญอยู่หลายแห่งที่ควรได้รับการส่งเสริมให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว รวมทั้งในชุมชนชาวยองบ้านเวียงยอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายในวัดต้นแก้วเอง ก็มีการตั้งกลุ่มทอผ้าลายยกดอกซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่สืบสายมาจากช่างทอจากคุ้มเจ้าหลวงเมืองลำพูนในอดีต การจัดงานในพื้นที่นี้จึงจะเป็นทั้งการร่วมสืบสานตำนานของคนยอง ส่งเสริมการท่องเที่ยว และส่งเสริมสินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนชาวยอง

แม้ทั้งสามพื้นที่จะมีความน่าสนใจที่แตกต่างกัน และมีความพร้อมที่จะเป็นสถานที่จัดงาน แต่คณะกรรมการจัดงานได้เลือกพื้นที่ถนนวัฒนธรรมบ้านเวียงยองเป็นสถานที่จัดงาน โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมในแง่ประวัติศาสตร์ที่เป็นศูนย์กลางของชาวยองที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองลำพูน นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ที่อยู่กลางเมืองใกล้สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญคือวัดพระธาตุหริภุญชัยและกาดข้าว่มง รวมทั้งชุมชนเวียงยองเองก็มีผ้าทอลายยกดอกเป็นสินค้าทางภูมิปัญญาที่ควรได้รับการส่งเสริม คณะกรรมการจัดงานจึงเลือกสถานที่ถนนสายวัฒนธรรมบ้านเวียงยองเป็นสถานที่จัดงาน

อย่างไรก็ดีผู้เขียนพบข้อสังเกตว่าการที่คณะกรรมการเลือกพื้นที่ถนนสายวัฒนธรรมบ้านเวียงยองเป็นสถานที่จัดงาน ส่วนหนึ่งเป็นเพราะพื้นที่ดังกล่าวมีความพร้อมอยู่แล้วในระดับหนึ่ง เพราะก่อนหน้านี้จะมีการจัดงานทางวัดต้นแก้วเพื่มีการจัดงานปอยหลวงของทางวัด การเตรียมสถานที่จัดงานบางส่วนจึงใช้ข้าวของจากงานปอยหลวงของทางวัดตกแต่งเพื่อสร้างบรรยากาศของงาน นอกจากนี้ทางวัดต้นแก้วเองเพื่ก่อสร้าง “เฮือนยอง” เพื่อเป็นพิพิธภัณฑ์ผ้าทอโบราณแล้วเสร็จ จึงเป็นโอกาสอันดีของทางวัดเองที่จะใช้โอกาสนี้ประชาสัมพันธ์เปิดตัวพิพิธภัณฑ์ “เฮือนยอง” และทางจังหวัดเองก็เห็นว่าทางวัดมีสถานที่ที่จะเอื้อต่อการสร้างบรรยากาศ “ความเป็นยอง” อยู่แล้วจึงเลือกพื้นที่วัดเป็นสถานที่จัดงาน

จากวัตถุประสงค์ของการจัดงานและแนวคิดในการเลือกสถานที่จัดงานของคณะกรรมการจัดงานยองลำพูน – ยองโลก ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการจัดงานครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและจัดจำหน่ายสินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัด ในแง่ี้จึงเห็นได้ว่าการประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” ของหน่วยงานภาคราชการสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจของทางจังหวัด ซึ่งเป็นนโยบายของภาครัฐที่กำหนดให้หน่วยงานปกครองในภูมิภาคระดับจังหวัด ส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นผลิตสินค้าทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเพื่อส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่จะนำรายได้มาสู่จังหวัด ในแง่ี้จึงเห็นว่าการประกอบ

สร้างความเป็นยงนั้น มิใช่เป็นเพียงความเคลื่อนไหวในระดับท้องถิ่น หากแต่เป็นการเคลื่อนไหวที่สัมพันธ์กับนโยบายของภาครัฐด้วย

งานสืบสานตำนานคนยงลำพูน – ยองโลกกับการประกอบสร้าง อัตลักษณ์ “ความเป็นยง”

ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะนำเสนอถึงบรรยากาศภายในงานสืบสานตำนาน ยองลำพูน – ยองโลก ที่จัดขึ้นทั้ง 4 วัน เพื่อนำเสนอให้เห็นถึงรูปแบบการจัดงานที่ประกอบไปด้วยหลายส่วน ทั้งในส่วนของ การแสดงนิทรรศการความเป็นมาของชาวยอง การจัดกิจกรรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมชาวยอง การจัดจำหน่ายสินค้าทางภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นชาวยอง โดยสามารถแบ่งการจัดงานครั้งนี้ออกเป็น 5 ส่วนดังนี้

- การแสดงนิทรรศการและสาธิตภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวยอง ผู้เขียนพบว่า ภายในงานสืบสานตำนานยองลำพูน – ยองโลก พื้นที่บริเวณพิพิธภัณฑ์ “เฮือนยอง” ของวัดต้นแก้ว ถูกจัดให้เป็นพื้นที่จัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับความเป็นยง โดยมีการจัดทำบอร์ดนิทรรศการเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชาวยอง และจัดแสดงเครื่องแต่งกายของชาวยอง รวมถึงมีการฉายสารคดีเกี่ยวกับความเป็นมาของชาวยอง ในบริเวณใต้ถุน “เฮือนยอง” ขณะที่ด้านบนของ “เฮือนยอง” จัดแสดงข้าวของเครื่องใช้ของชาวยอง โดยจำลองห้องนอนของชาวยองไว้ ภายในห้องมีการจัดแสดงที่นอน หมอน ผ้าห่ม และผ้าทอของชาวยอง ขณะที่ผนังของห้อง ติดภาพการแต่งกายของชาวยอง ไว้ที่ผนังด้านหนึ่งของห้อง

นอกจากนิทรรศการเกี่ยวกับความเป็นยงแล้ว บริเวณเฮือนยอยังถูกจัดให้เป็นสถานที่สาธิตภูมิปัญญาของชาวยองด้วย ผ่านกิจกรรมอุ้ยส่อนหลาน ที่นำเอาผู้สูงอายุชาวยอง มาสาธิตงานหัตถกรรมของชาวยอง เช่น การจักสานข้าวของเครื่องใช้ การทำเครื่องบูชาประกอบพิธีกรรมของชาวยอง เป็นต้น อย่างไรก็ตามผู้เขียนพบว่ากลุ่มผู้สูงอายุที่มาสาธิตภูมิปัญญาชาวยอง มาจากชุมชนชาวยองหลายพื้นที่ในจังหวัดลำพูน โดยที่สมาคมชาวยองเป็นผู้ทำหน้าที่ในการประสานกับชุมชนชาวยองในพื้นที่ต่างๆ ให้ส่งผู้สูงอายุเข้ามาร่วมสาธิตภูมิปัญญาภายในงาน

กิจกรรมในส่วนนี้เป็นกิจกรรมที่ได้รับความสนใจจากผู้เข้าร่วมชมงานเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนจากโรงเรียนต่างๆ ที่เข้าร่วมงานได้เข้ามาเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากกลุ่มผู้สูงอายุ ขณะเดียวกันบางส่วนก็เข้ามาศึกษาประวัติความเป็นมาของชาวยองจากนิทรรศการที่จัดขึ้นในบริเวณโดยรอบใต้ถุนเฮือนยอง

ภาพที่ 3.5 บรรยายากาศการสาธิตภูมิปัญญาของชาวยองในกิจกรรมผู้สอนหลาน

ภาพที่ 3.6 การจัดแสดงนิทรรศการวิถีชีวิตของชาวยองบนเขื่อนยอง

- การจัดแสดงประเพณีและพิธีกรรมชาวยอง กิจกรรมอีกส่วนหนึ่งภายในงานของลำพูนยองโลก ที่ส่วนสำคัญในการสื่อสาร “ความเป็นยอง” กับผู้ที่เข้ามาร่วมงาน คือการจัดแสดงประเพณีและพิธีกรรมของชาวยอง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่จะแสดงให้ผู้คนที่เข้ามาร่วมงานได้เห็นถึงวิถีชีวิตและความเชื่อของชาวยองที่ผูกพันอยู่กับพุทธศาสนา โดยในช่วงเช้าของกิจกรรมทั้ง 4 วันจะมีการจัดแสดงประเพณีและพิธีกรรมของชาวยองดังนี้ วันแรกเป็นการทำพิธีบูชา “หอเตวบุตรหลวง” ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนชาวยองบ้านเวียงยองจังหวัดลำพูน ซึ่งถือเป็นครั้งแรกที่ชาวยองได้มีโอกาสที่จะนำเสนอให้เห็นถึงความสำคัญของหอเตวบุตรหลวง ในฐานะที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวยองตั้งแต่เมื่อครั้งแรกอพยพเข้ามาอยู่ในเมืองลำพูน เพราะก่อนหน้านี้ผู้คนในจังหวัดลำพูนหรือแม้แต่คนรุ่นใหม่ในชุมชนเวียงยองเองไม่เคยทราบถึงความสำคัญของหอเตวบุตรหลวงมาก่อน

วันที่สอง มีการจัดแสดงประเพณี “สืบฮีต สานฮอย ปอยบวชลูกแก้ว” เพื่อสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของชาวยอง วันที่สาม จัดให้มีกิจกรรมฟังพระธรรมเทศนาจากพระสงฆ์เชื้อสายชาวยองในชุมชนท้องถิ่นเมืองลำพูน โดยพระสงฆ์ได้แสดงพระธรรมเทศนาเรื่อง “ตำนานมหาธาตุจอมยong” ที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชาวยอง และประวัติของพระธาตุจอมยongที่เมืองยongประเทศพม่า ซึ่งปริวรรตมาจากคัมภีร์ใบลานวัดทาปลาตูก อ.แม่ทา จ.ลำพูน (แสง มลละแซม 2552: 21-31) โดยทางสมาคมชาวยองได้นำมาจัดพิมพ์จำหน่ายเพื่อหารายได้เข้าสมาคม การเทศนาตำนานมหาธาตุจอมยongในครั้งนี้ จึงถือเป็นการประชาสัมพันธ์เปิดตัวตำนานเรื่องนี้ให้กับผู้ที่เข้ามาร่วมงานได้รับฟังถึงประวัติความเป็นมาของชาวยอง อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนพบว่าผู้ที่เข้าพระธรรมเทศนาส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ สำหรับวันที่สี่ ซึ่งเป็นวันสุดท้ายสำหรับการจัดพิธีสืบชะตาเมืองขึ้นที่วัดต้นแก้ว เพื่อความเป็นสิริมงคลของชุมชนชาวยอง

- การจัดกิจกรรมเสวนาทางวิชาการเกี่ยวกับคนยong เนื่องจากการวางแผนจัดงานสืบสานตำนาน ยองลำพูน – ยองโลก แสง มลละแซม นักวิชาการท้องถิ่นด้านยongศึกษาได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการเขียนโครงการเสนอของบประมาณในการจัดงาน ดังนั้นภายในงานจึงมีกิจกรรมส่วนหนึ่งที่เป็นกิจกรรมทางวิชาการ โดยภายในงานเสวนาทางวิชาการได้มีนักวิชาการเข้าร่วมเสวนาเป็นจำนวนมาก ตลอดระยะเวลาในการจัดงานทั้ง 4 วัน อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนพบว่าการจัดกิจกรรมเสวนาภายในงานมีทั้งส่วนที่เกี่ยวกับชองกับ “ความเป็นยong” โดยตรง ขณะที่บางส่วนก็ไม่ได้เกี่ยวข้องกับ “ความเป็นยong” เช่น ในวันที่สามของการเสวนา ประเด็นการเสวนาเป็นเรื่อง “ครูบาเจ้าศรีวิชัย: ศรัทธา ความเชื่อ และวัฒนธรรมยong” การที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมการเสวนาในครั้งนี้ ทำให้ผู้เขียนพบความน่าสนใจในความเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้าง “ความเป็นยong” ในระดับชุมชนวิชาการ โดยในวงเสวนาในวัดสุดท้ายมีการเสนอแนวความคิดที่จะจัดตั้งศูนย์ข้อมูลด้าน “ยongศึกษา” ขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางในการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับยongศึกษา

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่ากิจกรรมการเสวนาทางวิชาการ เป็นกิจกรรมที่มีคนเข้าร่วมในจำนวนที่ไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะเป็นนักเรียนของโรงเรียนต่างๆ ในจังหวัดลำพูนที่ได้รับมอบหมายจากทางครูอาจารย์ให้มาฟังเสวนาเพื่อทำรายงานส่ง ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่าสถานที่จัดงานเสวนาทางวิชาการ ที่ใช้หอประชุมของเทศบาลตำบลเวียงยong ซึ่งอยู่ไกลจากพื้นที่จัดงานทำให้คนที่เข้ามาร่วมงานไม่ทราบว่ามียongเสวนาทางวิชาการอยู่ หรือในอีกด้านหนึ่งก็พิจารณาได้ว่างานเสวนาเป็นความเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยong” ในระดับชุมชนวิชาการ ดังนั้นผู้ที่สนใจส่วนใหญ่จึงเป็นคนในแวดวงวิชาการ แต่กลุ่มคนทั่วไปที่มาร่วมงานก็คงไม่ได้ให้ความสนใจกับการเสวนาทางวิชาการมากนัก ส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับการเลือกซื้อสินค้าที่นำมาจัดจำหน่ายภายในงานมากกว่า

- การจัดแสดงและจำหน่ายสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน ตามวัตถุประสงค์หลักของการจัดงานครั้งนี้ที่ต้องการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่น ทำให้ภายในบริเวณงาน ไม่ว่าจะเป็นภายในบริเวณลานวัดต้นแก้ว สองข้างทางของถนนสายวัฒนธรรม และบริเวณพื้นที่บางส่วนของสวนเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษาถูกจัดให้เป็นพื้นที่จัดจำหน่ายสินค้าทางภูมิปัญญาของชุมชนชาวยอง โดยในบริเวณลานวัด และสวนเฉลิมพระเกียรติ ถูกจัดให้เป็นพื้นที่จำหน่ายอาหารภายใต้บรรยากาศ กาดมั่วค์ยอง ที่จำลองบรรยากาศตลาดของชาวยองในอดีตมาไว้ภายในงาน ขณะที่สองข้างทางถนนสายวัฒนธรรมถูกจัดแบ่งให้เป็นพื้นที่จัดจำหน่ายสินค้าทางภูมิปัญญาของชุมชนชาวยอง สินค้าส่วนใหญ่ที่นำมาจำหน่ายจะเป็นผลิตภัณฑ์ผ้าทอซึ่งเป็นสินค้าของท้องถิ่นเมืองลำพูน

- การจัดแสดงศิลปวัฒนธรรมชาวยอง ถือเป็นส่วนที่มีความน่าสนใจมากที่สุดในการจัดงานครั้งนี้ เพราะกิจกรรมในส่วนนี้มีความสำคัญในแง่ของการเป็นพื้นที่สื่อสาร “ความเป็นยอง” ที่เป็นรูปธรรมมากกว่าส่วนอื่นๆ ของการจัดงาน ขณะเดียวกันก็เป็นส่วนที่เผยให้เห็นถึงกระบวนการประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” ของหน่วยงานในระดับราชการ ที่ประกอบสร้างผ่านการแสดงศิลปวัฒนธรรมที่จัดแสดงบนเวทีกลางของงาน บริเวณสวนสาธารณะเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษาริมแม่น้ำกวงเป็นประจำทุกคืน โดยในแต่ละคืนมีการจัดกิจกรรมการแสดงศิลปวัฒนธรรมที่น่าสนใจดังนี้

กิจกรรมในคืนวันแรก เป็นกิจกรรมวันเปิดงาน โดยมีการเชิญพิธีกรมืออาชีพจากราชการ”แจ่ว” ทางไทยทีวีสีช่อง 3 มาเป็นผู้ดำเนินรายการ ภาพในงานจัดให้มีการเดินแฟชั่นโชว์ชุดที่ตัดเย็บจากผ้าพื้นเมือง ในประเด็นนี้ผู้เขียนเห็นว่ากิจกรรมเดินแบบเป็นกิจกรรมที่แสดงให้เห็นได้อย่างเป็นรูปธรรมถึงเป้าหมายของการจัดงานที่ต้องการส่งเสริมสินค้าท้องถิ่นของจังหวัดลำพูน โดยพยายามใช้เวทีจัดแสดงศิลปวัฒนธรรมซึ่งเป็นเวทีกลางและมีคนเข้าชมเป็นจำนวนมาก เป็นพื้นที่ประชาสัมพันธ์สินค้าท้องถิ่นของจังหวัดลำพูน โดยประกอบสร้างความหมายว่าสินค้าต่างๆ เป็นสินค้าภูมิปัญญาของชาวยอง

นอกจากกิจกรรมการเดินแบบแฟชั่นโชว์แล้วบนเวทียังจัดให้มีการเสวนากันถึงความสำคัญของการจัดงานวิถีชีวิตของคนยองด้วย โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดร่วมเสวนา กับนายกสมาคมชาวยอง โดยมีพิธีกรจากรายการแจ่วเป็นผู้ดำเนินรายการ ความน่าสนใจของกิจกรรมในคืนวันเปิดงาน คือ เป็นค่ำคืนที่เปิดโอกาสให้กลุ่มคนยองได้แสดงออกทางวัฒนธรรมของตนเองอย่างเต็มที่ การแสดงที่เป็นจุดเด่นของชาวยอง เช่นการฟ้อนยอง ถูกนำมาแสดงบนเวที ผู้คนส่วนใหญ่ที่มาร่วมงานโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มสตรีแต่งตัวด้วยเครื่องแต่งกายแบบชาวยอง รวมถึงพิธีกรทั้งสามคนบนเวทีที่แม้ไม่ใช่ชาวยองก็แต่งกายแบบชาวยองเช่นกัน

อย่างไรก็ดีผู้เขียนพบว่าในพิธีเปิดงาน ผู้จัดงานมีความพยายามจะให้พื้นที่ประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” โดยให้ความหมายกับการแสดงชุดต่างๆ บนเวทีว่าเป็นศิลปวัฒนธรรมของชาวยอง ทั้งที่ในความเป็นจริงการแสดงชุดหนึ่งที่เรียกว่า “ฟ้อนหางนกยูง” ไม่ได้เป็นการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์โดยตรงของชาวยอง หากแต่เป็นการแสดงที่เป็นศิลปะการแสดงของเมืองเชียงตุง แต่ในงานนี้ก็ถูกให้ความหมายว่าเป็นการแสดงของชาวยองเป็นต้น

ในวันคืนแรกนี้กิจกรรมที่มีความสำคัญอีกกิจกรรมหนึ่งคือ การจัดให้มีพิธีต้อนรับพี่น้องชาวยองจากเมืองยอง ประเทศพม่า โดยในการจัดงานครั้งนี้ทางจังหวัดได้ประสานไปกับทางจังหวัดเชียงราย เพื่อติดต่อเชิญชวนชาวยองที่มาค้าขายอยู่ในจังหวัดท่าขี้เหล็กเดินทางข้ามฝั่งเข้ามาในประเทศไทย เพื่อร่วมเดินทางมาร่วมงานในครั้งนี้ ซึ่งกลุ่มชาวยองที่มาร่วมงานในครั้งนี้ได้รับการประสานงานจากประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอแม่สายเป็นผู้ติดต่อให้มาร่วมงาน โดยมีชาวยองมาร่วมงานมากกว่า 20 คน

ในประเด็นของการเชิญชาวยอง จากเมืองยองมาร่วมงานครั้งนี้ ผู้เขียนเห็นว่าเป็นความพยายามของจังหวัด ที่จะสร้างสายสัมพันธ์ให้กับผู้คนชาวยองจากเมืองยองประเทศพม่ากับกลุ่มคนยองในเมืองลำพูน เพื่อยกระดับ “ความเป็นยอง” ให้เป็นอัตลักษณ์ข้ามชาติ ที่ไม่เพียงแต่จะสร้างสำนึก “ความเป็นยอง” ให้กับกลุ่มคนยองในเมืองลำพูนเท่านั้น หากแต่เป็นการสร้างสำนึก “ความเป็นยอง” ในระดับโลก เพื่อที่จะเชื่อมสัมพันธ์ของพี่น้องชาวยองที่อยู่ในมุมต่างๆ ของโลกให้มีสำนึกความเป็นชาติพันธุ์หนึ่งเดียวกัน ประเด็นที่น่าสนใจสำหรับกรณีนี้ก็คือว่า ในขณะที่งานวิชาการจัดจำแนกให้กลุ่มคนยองเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกับไทลื้อ แต่การจัดงานครั้งนี้โดยพยายามยกระดับ “ความเป็นยอง” ให้เป็นอัตลักษณ์ข้ามชาติ ได้มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการประกอบสร้างกลุ่มคนยองให้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ขึ้นมาอีกกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง ในประเด็นนี้จะเห็นได้จากการถ่ายทอดงานของโลกไปออกอากาศในรายการ “แจ๋ว” ทางไทยทีวีสี่ช่อง 3 โดยผู้ดำเนินรายการได้บรรยายไว้ในรายการว่า “ชาวยองเป็นชนกลุ่มหนึ่ง ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดลำพูน และยังคงรักษาวัฒนธรรมประเพณีของตนไว้ได้อย่างต่อเนื่อง”

อย่างไรก็ดีมีประเด็นที่น่าสนใจอีกเช่นเดียวกันว่าภายในงานนี้ก็มีการเชิญกลุ่มไทลื้อที่อยู่ในจังหวัดลำพูนมาเข้าร่วมงานด้วย โดยให้ความหมายว่าเป็นพี่น้องกับคนยอง การแต่งงานของชาวไทลื้อและชาวยองที่มาในงานจะเห็นถึงความแตกต่างที่น่าสนใจคือแม้รูปแบบการแต่งกายจะมีลักษณะทั่วไปเหมือนกัน คือใส่ผ้าเมืองและโพกหัว แต่สีของเสื้อผ้าจะมีความแตกต่างกัน เพราะในขณะที่คนไทลื้อแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีเข้ม เช่น สีดำ กลุ่มชาวยองจะแต่งกายด้วยผ้าสีอ่อน เช่น ขาวและชมพู

จากประเด็นของการแต่งกายนี้ นำไปสู่การประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” ของคณะผู้จัดงานว่า ชาวยองถือว่าสีชมพูเป็นสีมงคล ซึ่งในประเด็นนี้ตลอดระยะเวลาเก็บข้อมูลของผู้เขียนไม่พบว่ากลุ่มคนยองจะให้ความหมายว่าสีชมพูว่าเป็นสีมงคลของชาวยอง แม้แต่เมื่อผู้เขียนได้มีโอกาสสัมภาษณ์ชาวยองที่มาจากเมืองยอง ก็ไม่พบว่าจะมีการให้ความหมายในลักษณะนี้ หากจะมีก็แต่เพียงการให้ข้อมูลว่าชาวยองมักนิยมต่อต้านขึ้นด้วยผ้าสีเขียว ซึ่งชาวยองที่มาจากเมืองยองบอกว่าเป็นเอกลักษณ์ของชาวยอง การกำหนดให้สีชมพูเป็นสีมงคลของชาวยอง ทำให้บรรยากาศภายในงานถูกตกแต่งด้วยโทนสีชมพูเป็นหลัก

ในประเด็นดังกล่าวข้างต้นผู้เขียนก็ได้ตั้งข้อสังเกตเองว่าการเลือกใช้สีชมพูอาจเป็นเพราะอยู่ช่วงของการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระประชวรด้วยการเลือกสีชมพูซึ่งเป็นสีมงคลต่อพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นสีมงคลของการจัดงานด้วย อย่างไรก็ตามก็ด้วยเหตุผลอะไรก็ตามแต่ในประเด็นนี้แสดงให้เห็นแล้วว่า “ความเป็นยอง” เป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้น และถูกให้ความหมายจากผู้ประกอบสร้างโดยสิ่งที่ถูกประกอบสร้างและให้ความหมายว่าเป็นส่วนหนึ่งของ “ความเป็นยอง” อาจจะหาความสัมพันธ์กับ “ความเป็นยอง” ไม่ได้โดยตรงไปตรงมา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ “ความเป็นยอง” ถูกประกอบสร้างมาจากสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกับ “ความเป็นยอง” เองโดยตรง แต่ถูกสร้างความหมายจากกลุ่มผู้มีอำนาจในการประกอบสร้างว่าส่วนหนึ่งของ “ความเป็นยอง” และใช้พื้นที่การจัดงานเป็นพื้นที่ในการสื่อสาร “ความเป็นยอง” ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นไปสู่ผู้คนจำนวนมากที่เข้าร่วมงาน

ความน่าสนใจของกิจกรรมในคืนแรกคือ เป็นกิจกรรมที่ถูกถ่ายทอดออกอากาศในรายการ “แจ๋ว” ทางไทยทีวีสีช่อง 3 ในเช้าวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2553 ความสำคัญของการนำเสนอภาพของกิจกรรมสืบสานตำนานยองลำพูน-ยองโลก ผ่านรายการโทรทัศน์ครั้งนี้ถือเป็นครั้งแรกที่ “ความเป็นยอง” ถูกนำเสนอผ่านสื่อกระแสหลัก ซึ่งจะมีผลสำคัญในการสร้างการรับรู้ให้ผู้คนในวงกว้างรับรู้ถึง “ความเป็นยอง” จากเดิมที่ “ความเป็นยอง” เป็นความเคลื่อนไหวที่มีอยู่เพียงในระดับของท้องถิ่น ในแง่นี้จึงแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของหน่วยงานราชการที่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการเคลื่อนไหวประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ที่มีศักยภาพที่จะเข้าถึงสื่อมวลชนกระแสหลัก ทำให้เป็นการยกระดับ “ความเป็นยอง” ให้เป็นการเคลื่อนไหวที่กว้างไกลไปมากกว่าในระดับท้องถิ่น ซึ่งประเด็นนี้จะทำให้ “ความเป็นยอง” ถูกรับรองจากทางราชการว่ามีอยู่จริง โดยเป็นรูปแบบทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดลำพูน

กิจกรรมในคืนวันที่สอง เป็นกิจกรรมการแสดงแสงสีเสียงเรื่อง “สืบตำนานศิลป์ ถิ่นหัตถกรรม งามล้ำวิถีไทยอง” ซึ่งเป็นการแสดงประวัติของเมืองลำพูนตั้งแต่ยุคเจ้าแม่จามเทวี จนถึงยุคปัจจุบัน ที่น่าสนใจคือแม้จะได้ชื่อว่าเป็นการแสดงแสงสีเสียงในงานที่จัดขึ้นเพื่อเผยแพร่ และอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาวยอง แต่กลับพบว่าเนื้อหาการแสดงแสงสีเสียงมีการกล่าวถึง “ความเป็นยอง” น้อยมาก โดยกล่าวถึงความสำคัญของกลุ่มคนยองเฉพาะในช่วงที่เล่าถึง ประวัติศาสตร์ล้านนาในยุคพญากาวิละว่าเป็นกลุ่มคนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน และมีการกล่าวถึงอีกครั้งในตอนจบที่กล่าวถึงความสามารถของสตรีชาวยองที่มีความสามารถในการทอผ้าและยังสืบสานศาสตร์และศิลป์แห่งการทอผ้าให้เป็นมรดกของแผ่นดิน ซึ่งในประเด็นนี้ก็ทำให้ผู้ที่มาร่วมงานวิพากษ์วิจารณ์ถึงการแสดงชุดนี้เป็นอย่างมากว่าไม่เกี่ยวข้องกับชาวยอง

ภาพที่ 3.7 บรรยากาศการแสดงแสงสีเสียงเรื่อง “สืบตำนานศิลป์ ถิ่นหัตถกรรม งามล้ำวิถีไทยอง”

ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่าการแสดงแสงสีเสียงในคืนวันที่สองนี้ วัตถุประสงค์หลักของการจัดการแสดง ไม่ได้อยู่ที่การเล่าเรื่องเกี่ยวกับคนยอง แต่เป็นการจัดแสดงเพื่อสร้างเรื่องหรือตำนานให้กับผลิตภัณฑ์ผ้าทอซึ่งเป็นสินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่นของเมืองลำพูน เพื่อสร้างมูลค่าให้กับสินค้า ด้วยการประกอบสร้างเรื่องร่วมต่างๆ เกี่ยวกับศิลปะผ้าทอของท้องถิ่นเมืองลำพูน ว่าเป็นงานหัตถศิลป์ที่ได้รับการสืบทอดมาเป็นเวลานาน และเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเมืองลำพูน ซึ่งถือเป็นการสร้าง “คุณค่า” ให้กับกับสินค้าท้องถิ่น ดังจะเห็นได้จากการใช้ชื่อชุดแสดง หรือแม้แต่เนื้อหาหลักๆ ของการแสดงที่มีทั้งการเล่าเรื่องความเป็นมาของผ้าทอเมืองลำพูน และการแต่งกายของผู้แสดงที่แต่งกายด้วยผ้าทอของเมืองลำพูน

อย่างไรก็ดีการจัดการแสดงชุดนี้มีความน่าสนใจว่า เป็นการแสดงที่ที่สำคัญในการประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” ให้เป็นส่วนหนึ่งของความเป็นไทย เพราะแก่นของ

การเล่าเรื่อง (theme) มีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ของชาติไทย โดยเริ่มต้นจากการเล่าถึงการเดินทางของเจ้าแม่จามเทวี จากอาณาจักรละโว้มาปกครองเมืองลำพูน ซึ่งเป็นการนำเสนอให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของดินแดนเมืองลำพูนกับดินแดนภาคกลางของประเทศไทยซึ่งเป็นศูนย์กลางอำนาจของรัฐไทยในปัจจุบัน จากนั้นจึงกล่าวถึงเรื่องราวในยุคของเจ้ากาวิละที่ฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่ โดยขอกำลังความช่วยเหลือจากราชสำนักที่กรุงเทพฯ และเล่าถึงการอพยพเข้ามาของกลุ่มชาวยองที่การแสดงชุดนี้ให้ความหมายว่าเป็นการอพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของพระมหากษัตริย์ไทย และให้ความหมายอีกด้วยว่ากลุ่มในที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในยุคฟื้นฟูอาณาจักรล้านต่างเป็นพี่น้องเชื้อคนไทยที่มีความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติกับคนไทย

ในประเด็นดังกล่าวข้างต้นผู้เขียนเห็นว่ากระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ของหน่วยงานราชการ ซึ่งเป็นตัวแทนของศูนย์กลางอำนาจรัฐไทย ในระดับภูมิภาค จึงมีความสัมพันธ์อย่างยิ่งกับอุดมการณ์รัฐไทย ที่ต้องการสร้างความเป็นไทย เพื่อจัดระเบียบความหลากหลายในสังคมไทยให้เข้ามาอยู่ในความหมายชุดเดียวกันคือ “ความเป็นไทย” ในแง่นี้ “ความเป็นยอง” ที่ถูกประกอบสร้างโดยหน่วยงานราชการ จึงถูกให้ความหมายว่าเป็นส่วนหนึ่งของ “ความเป็นไทย”

กิจกรรมในคำคืนวันสุดท้าย เป็นการจัดประกวด “เทพีศรีไทยอง” โดยกำหนดคุณลักษณะของผู้เข้าประกวดว่าจะต้อง “อึ้งยอง” และแต่งกายด้วยชุดสตรีชาวยองเข้าประกวด การประกวดเริ่มจากให้ผู้เข้าประกวดทั้ง 15 คน แนะนำตนเองเป็น “ก่ายอง” จากนั้นจึงมีการแสดงความสามารถพิเศษของผู้เข้าประกวด ซึ่งผู้เข้าประกวดส่วนใหญ่ก็จะแสดงความสามารถด้านการฟ้อนรำแบบท้องถิ่นล้านนา ขณะที่บางส่วนก็มีการแสดงความสามารถด้านอื่นๆ เช่น การแสดงความสามารถจำลองการจัดรายการวิทยุโดยใช้ภาษายองในการจัดรายการ หรือบางคนก็แสดงความสามารถพิเศษด้วยการอ่าน “กะโหลง” ซึ่งเป็นรูปแบบวรรณศิลป์ที่เป็นลักษณะเฉพาะของชาวยอง และใช้แต่งในงานประเพณี “สลากย้อม” เพื่อบรรยายถึงข้าวของที่จัดมาถวายในต้นสลากย้อม มีบางคนแสดงความสามารถพิเศษด้วยการเล่าถึงประวัติความเป็นมาของชาวยองให้คณะกรรมการจัดการประกวดได้รับฟัง จากนั้นจึงเป็นการประกาศสัมภาษณ์ผู้เข้าประกวดด้วยภาษายอง ก่อนที่จะตัดสินให้สาวงามหมายเลข 5 ซึ่งชนะเลิศกรรมการได้เป็นเทพีศรีไทยอง

ผู้เขียนมีข้อสังเกตว่าการประกวดสาวงาม เป็นกิจกรรมที่ถูกใช้ให้เป็นพื้นที่ของการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ในหลายงาน ทั้งการจัดเป็นประจำปีในงานฤดูหนาวซึ่งก็มีอยู่เป็นประจำทุกปี และการจัดการประกวดในงานที่เกี่ยวกับการสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมชาวยองแทบทุกงาน เช่น ในงาน “โดยฮอยปะเก่า ฮากเหง้าจาวยอง 202 ปี” ที่จัดโดยเทศบาลตำบลเวียงยอง เมื่อวันที่ 7-9 เมษายน พ.ศ.2553 การประกวดสาวงามชาวยองก็เป็นอีก

หนึ่งกิจกรรมที่ถูกจัดขึ้นภายในงาน ในแง่ผู้เขียนจึงเห็นว่าเวทีประกวดสาวงามไม่ได้เป็นเพียงเวทีเพื่อประกวดความงามของสาวงามเท่านั้น หากแต่ยังเป็นเวทีที่จะถูกใช้ประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” ด้วย เพราะเป็นพื้นที่ที่จะแสดงออกถึงรูปแบบทางวัฒนธรรมของชาวยอง ทั้งทางด้านภาษาและการแต่งกาย ซึ่งทำให้ผู้ที่เข้าร่วมงานรับรู้ว่าอัตลักษณ์ของ “ความเป็นยอง” คือการมีเอกลักษณ์ด้านภาษาและการแต่งกาย ในประเด็นนี้ผู้เขียนเองเห็นว่าในส่วนของการแต่งกายแบบชาวยอง เป็นลักษณะการแต่งกายที่เพิ่งถูกประดิษฐ์ขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 2530 โดยนำเอาลักษณะการแต่งกายของกลุ่มคนต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กับคนยองมีผสมผสานกันและให้ความหมายว่าเป็นเอกลักษณ์ของการแต่งกายแบบชาวยอง จึงแสดงให้เห็นว่ารูปแบบทางวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวยองเองก็ถูกประกอบสร้างขึ้น

ภาพที่ 3.8 บรรยากาศการประกวดเทพีศรีไทยยอง

จากรูปแบบการจัดงานสืบสานตำนานยองลำพูน-ยองโลก ที่แบ่งการจัดกิจกรรมออกเป็น 5 ส่วน ผู้เขียนพบความน่าสนใจว่า การจัดงานยองโลกในครั้งนี้ถือเป็นการจัดงานที่เปิดโอกาสให้ “ความเป็นยอง” ที่เคลื่อนไหวอยู่ในกระบวนการประกอบสร้างในระดับต่างๆ ได้เข้ามาอยู่ร่วมกันภายในงาน ทั้ง “ความเป็นยอง” แบบวิชาการ ที่ถูกแปลงมาเป็นการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับความเป็นยอง ที่นำเอาข้อมูลประวัติศาสตร์ความเป็นยองมาจากงานศึกษาของแสง มาละแซม และนำเอาข้อมูลทางวัฒนธรรมชาวยองมาจากหนังสือ “ไทยยอง ชีวิต ศรัทธา สล่าแผ่นดิน” รวมถึงการจัดให้มีการเสวนาทางวิชาการตลอดทั้ง 4 วันของการจัดงาน ขณะที่ “ความเป็นยอง” ในระดับท้องถิ่นถูกนำเสนอผ่านการสาธิตภูมิปัญญาต่างๆ ของชาวยอง ในกิจกรรมอุ้ยสอนหลาน ซึ่งมีผู้สูงอายุจากชุมชนชาวยองหลายชุมชนเข้าร่วมในกิจกรรมดังกล่าว ขณะที่หน่วยราชการเองก็ประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” ผ่านพื้นที่เวทีแสดง

ศิลปวัฒนธรรม ในแง่หนึ่งจึงทำให้ “ความเป็นยอง” ที่อยู่ภายในงานมีความหลากหลาย และปะทะสังสรรค์กันภายในพื้นที่ของการจัดงาน

อย่างไรก็ดีผู้เขียนมีข้อสังเกตว่า การจัดงานครั้งนี้แม้จะมีหลายภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดงาน และส่วนใหญ่ก็เป็นกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ในระดับต่างๆ แต่ผู้เขียนกลับพบว่าการจัดงานครั้งนี้ผู้ที่มิบทบาทในการเลือกสรรเนื้อหา “ความเป็นยอง” มีนำเสนอในงานครั้งนี้ เป็นกลุ่มคนที่ไม่ใช่ชาวยองโดยตรง แต่เป็นกลุ่มออกาไนซ์ ที่ได้รับว่าจ้างจากทางจังหวัดให้เป็นผู้จัดงานครั้งนี้ ซึ่งแม้กลุ่มออกาไนซ์จะมีการสัมภาษณ์หาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับคนยอง ไม่ว่าจะเป็นการสัมภาษณ์แสงมาละแซม การสัมภาษณ์นายกสมาคมชาวยอง แต่ในท้ายที่สุดแล้วการประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” ในงานครั้งนี้จึงเป็นการประกอบสร้างความเป็นยองจากสายตาของ “คนนอก” วัฒนธรรมที่ดีความหมายของ “ความเป็นยอง” จากความเข้าใจของตนเอง

จากประเด็นดังกล่าวข้างต้นจึงให้ให้การจัดงานครั้งนี้ได้รับเสียงวิพากษ์วิจารณ์จากกลุ่มคนยองเป็นจำนวนมากที่เข้าร่วมงาน เช่น การที่ผู้ดำเนินรายการในกิจกรรมคืนวันที่สองไม่พูดภาษายอง แต่กลับใช้ภาษาเมือง ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าไม่แสดงออกถึงความเป็นยองทั้งที่เป็นงานเกี่ยวกับคนยอง จนทำให้ในคืนวันที่สามซึ่งเป็นคืนจัดประกวดเทพีศรีไทยยอง ผู้รับผิดชอบจัดงานจึงต้องหาผู้ดำเนินรายการที่ใช้ภาษายองมาร่วมดำเนินรายการด้วย หรือการแสดงแสงสีเสียงในคืนวันที่สองเอง ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักว่าไม่นำเสนอถึงเอกลักษณ์ความเป็นยอง ผู้แสดงต่างใช้ภาษาเมืองและเรื่องราวก็ไม่เกี่ยวข้องกับคนยองโดยตรง รวมถึงการแสดงชุดต่างๆ ที่จัดมาคั่นการแสดงแสงสีเสียง ก็ไม่ได้มีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวยองเลยแม้แต่หน่อย

ในประเด็นนี้ผู้เขียนจึงเห็นว่า แม้ “ความเป็นยอง” จะเป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้น แต่เมื่อถูกประกอบสร้างขึ้นมาแล้วในระดับหนึ่งจนเป็นที่รับรู้กันของผู้คนโดยส่วนใหญ่ “ความเป็นยอง” จึงก่อรูปเป็นความแข็งตัวทางวัฒนธรรม ที่พยายามจะสร้างความแตกต่างจากวัฒนธรรมอื่นๆ ดังนั้นเมื่อผู้รับผิดชอบจัดงานนำเสนอ “ความเป็นยอง” ที่ไม่สอดคล้องกับสิ่งที่ผู้คนในท้องถิ่นเมืองลำพูนรับรู้มาก่อนหน้านี้ จึงถูกตรวจสอบจากคนในท้องถิ่นผ่านการวิพากษ์วิจารณ์การจัดงานในครั้งนี้

“ความเป็นยอง” ในความเคลื่อนไหวของหน่วยงานราชการ

สำหรับการพิจารณาเนื้อหาของ “ความเป็นยอง” ที่ประกอบสร้างโดยความเคลื่อนไหวของหน่วยงานราชการนั้น จะเห็นว่าหน่วยงานราชการพยายามจะยกระดับความเป็นยองให้เป็น “อัตลักษณ์ข้ามชาติ” ให้อยู่เหนือพรมแดนรัฐชาติ ด้วยการสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างคนยองในเมืองลำพูนกับพี่น้องชาวยองที่อยู่ในเมืองยองประเทศพม่า โดยการประสานงานให้กลุ่มชาวยองจากประเทศพม่าเดินทางมาเข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้กว่า 20 คน

ที่น่าสนใจคือในการเชิญชาวยองจากเมืองยองประเทศพม่ามาร่วมงานในครั้งนี้ มีการจัดที่พักให้กับชาวยองได้พักอาศัยในบ้านของชาวยองในชุมชนเวียงยอง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นบ้านของสมาชิกสมาคมชาวยอง ทำให้คนยองสองแผ่นดินได้มีโอกาสสร้างสายสัมพันธ์กัน ผู้เขียนพบว่าบรรยากาศการสร้างสายสัมพันธ์ของคนยองสองแผ่นดิน ส่วนใหญ่จะเป็นการถามถึงสภาพบ้านเมืองของเมืองยอง และมีการถามถึงคำศัพท์ต่างๆ ที่เป็นชื่อเรียกขานของชาวยอง โดยพยายามเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของคำศัพท์ภาษายองที่ใช้กันในเมืองลำพูน ซึ่งก็พบว่าศัพท์หลายคำที่เคยใช้หายไปจากสังคมชาวยองในเมืองลำพูน กิจกรรมหนึ่งที่น่าสนใจสำหรับการเชิญกลุ่มคนยองมาในครั้งนี้ก็คือ การพยายามจัดตั้งองค์การที่จะสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยมีการพูดคุยกันถึงประเด็นการตั้งเครือข่ายสมาคมชาวยองที่ครอบคลุมไปถึงกลุ่มชาวยองในเมืองยองประเทศพม่าด้วย

ภาพที่ 3.9 กลุ่มชาวยองจากเมืองยองที่เดินทางมาร่วมงานสืบสานตำนานยองลำพูน-ยองโลก

อย่างไรก็ดีในประเด็นนี้ ด้วยสถานะของหน่วยงานราชการที่เป็นตัวแทนในระดับภูมิภาคของรัฐไทย ความเคลื่อนไหวของหน่วยงานราชการจึงต้องอยู่ภายใต้อิทธิพลของอุดมการณ์รัฐชาติ “ความเป็นยอง” ที่ถูกประกอบสร้างโดยภาครัฐจึงมีความสัมพันธ์กับรัฐไทย ในแง่ที่

“ความเป็นยอง” ถูกใช้ความหมายว่าเป็นส่วนหนึ่งของ “ความเป็นไทย” โดยภาพของ “ความเป็นยอง” ถูกนำเสนอให้เป็นส่วนหนึ่งของพลเมืองไทย นอกจากนี้วิถีชีวิตความเป็นยองยังถูกนำเสนอในแง่หนึ่งว่าเป็นวิถีชีวิตที่สอดคล้องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังนั้นแม้จะมีความพยายามยกระดับ “ความเป็นยอง” ให้เป็น “อัตลักษณ์ข้ามชาติ” ที่อยู่เหนือพรมแดนรัฐชาติ แต่ความพยายามดังกล่าวก็กลับมาเป็นส่วนหนึ่งของการใช้ “ความเป็นไทย” เป็นฐานอ้างอิงในการสร้างความสัมพันธ์ของคนของสองแผ่นดิน โดยให้ความหมายกับความสัมพันธ์ของชาวยองทั้งสองแผ่นดินว่าเป็น “พี่น้องไท(ย) ร่วมกัน”

โดยสรุปแล้วการศึกษาความเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” ที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นได้ แสดงให้เห็นว่ากระบวนการประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” ในท้องถิ่นเมืองลำพูน เป็นการเคลื่อนไหวในหลายระดับ ทั้งในระดับวิชาการที่เป็นการเคลื่อนไหวของชุมชนวิชาการ “ยองศึกษา” ในสร้างชุดความรู้ที่เป็นมาตรฐานรองรับ “ความเป็นยอง” ขณะที่ความเคลื่อนไหวในระดับของชุมชนท้องถิ่น เป็นการเคลื่อนไหวบนพื้นฐานของความเป็นท้องถิ่น ในแง่ “ความเป็นยอง” จึงมีความหลากหลายขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ส่วนความเคลื่อนไหวในระดับของหน่วยงานราชการก็เป็นความเคลื่อนไหวที่พยายามยกระดับ “ความเป็นยอง” ให้เป็นอัตลักษณ์ข้ามชาติด้วยกระบวนการสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างชาวยองเมืองลำพูนกับชาวยองจากเมืองยอง แต่อย่างไรก็ดีภายใต้อุดมการณ์ของชาติและบทบาทของหน่วยงานราชการที่มีฐานะเป็นตัวแทนในระดับภูมิภาคของรัฐไทย “ความเป็นยอง” ในความเคลื่อนไหวระดับของหน่วยงานราชการจึงถูกกำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งของ “ความเป็นไทย”

ด้วยความหลากหลายที่อยู่ในความเคลื่อนไหวของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ดังกล่าวข้างต้น ทำให้เห็นว่า “ความเป็นท้องถิ่น” นั้นไม่ได้มีลักษณะที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตามที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่าภายใต้กระแส “ท้องถิ่นนิยม” ที่ผู้คนในชุมชนท้องถิ่นหันกลับไปสร้าง “คุณค่า” ให้กับความเป็นท้องถิ่น เพื่อต่อรองกับการครอบงำของวัฒนธรรมจากภายนอก จะมีลักษณะที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทศนะดังกล่าวเป็นการมองข้ามความเคลื่อนไหวในระดับชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวที่มีความหลากหลาย แต่การศึกษาในครั้งนี้ได้เผยให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวในระดับท้องถิ่นชุมชนที่ไม่ได้มีลักษณะที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่เป็นกระบวนการที่มีการต่อสู้ช่วงชิงกันเองภายในท้องถิ่น เพื่อให้สอดคล้องกับเงื่อนไขทางการเมืองวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนท้องถิ่น

การประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” ในระดับชุมชนท้องถิ่นเมืองลำพูนจึงมีความหลากหลาย ที่ไม่เพียงแต่จะเป็นไม่ได้เป็นการต่อสู้ช่วงชิง แต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ใน

บางครั้งก็มีการหยิบยืม “ความเป็นยอง” ซึ่งกันและกัน “ความเป็นยอง” ในสังคมท้องถิ่นเมืองลำพูนจึงดำรงอยู่ท่ามกลางความหลากหลายที่มีช่องว่างพอที่พร้อมจะเปิดโอกาสให้กลุ่มผู้สร้างความหมายหน้าใหม่ได้เข้ามามีส่วนในการประกอบสร้างความเป็นยอง โดยในการศึกษาครั้งนี้ผู้เขียนจะได้ทดลองให้กลุ่มเยาวชนในชุมชนชาวยองที่ไม่เคยมีประสบการณ์เป็นผู้ประกอบสร้างความหมายในสังคมท้องถิ่นเมืองลำพูนได้ลองประกอบสร้าง “ความเป็นยอง” ผ่านการผลิตสารคดีชุมชนดังที่จะกล่าวถึงในบทต่อไป